

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя

Словник учителя початкових класів

Надія Білоусова
Артур Бобро
Тетяна Гордієнко
Олена Філоненко
Світлана Шефер

Ніжин - 2025

УДК 378(075.8)

С48

Рекомендовано Вченою радою Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (НДУ ім. М. Гоголя)

Протокол № 10 від 30.06.2025 р.

Рецензенти:

Вітюк Валентина – доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії і методики початкової освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки;

Наталія Семеній – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри початкової освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка.

С48 Словник учителя початкових класів: навч. посіб. / авт.-укл.: Н. В. Білоусова, А. А. Бобро, Т. В. Гордієнко, О. С. Філоненко, С. С. Шефер. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2025. 114 с.

ISBN 978-617-527-337-1

У навчальному посібнику подано інформацію про ключові терміни та поняття, що використовуються в початковій освіті.

Матеріали адресовані студентам педагогічних спеціальностей, педагогам-практикам, викладачам, учителям і методистам.

ISBN 978-617-527-337-1

© Н. Білоусова, А. Бобро, Т. Гордієнко,
О. Філоненко, С. Шефер 2025

© НДУ ім. М. Гоголя, 2025

ПЕРЕДМОВА

У сучасному освітньому просторі роль учителя початкових класів є однією з найважливіших і найвідповідальніших. Саме в початковій школі закладається фундамент знань, формуються базові навички та вміння, розвивається особистість дитини, її світогляд та цінності. Це період, коли маленька людина робить свої перші кроки у великий світ знань, і від того, наскільки впевненими та усвідомленими будуть ці кроки, залежить її подальша освітня траєкторія та успіх у житті.

Робота вчителя початкових класів вимагає не лише глибоких знань свого предмета, а й широкого спектра сформованих педагогічних, психологічних та методичних компетентностей. Вона передбачає постійне самовдосконалення, адаптацію до нових освітніх стандартів, упровадження інноваційних технологій та гнучкість у підходах до навчання та виховання. Сучасна школа змінюється, і разом з нею змінюються вимоги до професіоналізму педагога. Інклюзивна освіта, диференційований підхід, формувальне оцінювання, компетентнісний підхід – це лише деякі з понять, які сьогодні є невід'ємною частиною освітнього процесу. Зрозуміти їхню суть, опанувати методики їх застосування та ефективно інтегрувати у власну практику – ключове завдання кожного вчителя.

Саме з усвідомлення цієї потреби й народилася ідея створення «Словника учителя початкових класів». Це не просто перелік термінів, а комплексний довідник, покликаний стати надійним помічником для кожного, хто присвятив себе благородній справі навчання та виховання молодших школярів. Автори прагнули створити ресурс, який був би одночасно доступним і вичерпним, практичним і теоретично обґрунтованим.

Цей словник допоможе вчителям систематизувати та поглибити свої знання у галузі 01 Освіта/Педагогіка. Він стане незамінним інструментом для швидкого доступу до необхідної інформації, роз'яснення складних термінів та концепцій. Для молодих фахівців він буде цінним путівником на початку їхнього професійного шляху, допомагаючи адаптуватися до вимог сучасної школи та впевнено орієнтуватися у професійній термінології. Для досвідчених педагогів словник може стати джерелом оновлення знань, розширення професійного кругозору та знайомства з новими тенденціями в освітній галузі. А для студентів педагогічних спеціальностей він є чудовим посібником для підготовки до занять, самостійної роботи та написання наукових досліджень і статей.

Автори сподіваються, що «Словник учителя початкових класів» стане вашим надійним супутником у щоденній роботі, сприятиме вашому професійному зростанню та допоможе вам ще ефективніше виконувати місію – надихати дітей на навчання, розвивати їхні таланти та готувати до успішного майбутнього.

Нехай цей словник буде вашим ключем до розуміння та досконалості у благородній професії вчителя!

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	3
ЗАГАЛЬНІ ПОНЯТТЯ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ.....	6
ДЕРЖАВНИЙ СТАНДАРТ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ.....	13
ПРОФЕСІЙНИЙ СТАНДАРТ ВЧИТЕЛЯ ЗЗСО.....	21
ОСОБЛИВОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.....	27
РОЛІ ВЧИТЕЛЯ НУШ.....	30
КЛАСНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....	33
ТРЕНДИ В ОСВІТІ.....	37
ІННОВАЦІЙНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ.....	41
МЕТОДИКА НАВЧАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....	44
ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ.....	54
ОРГАНІЗАЦІЯ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В НУШ.....	63
ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА.....	79
МЕТОДИЧНА РОБОТА ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ.....	87
АТЕСТАЦІЯ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ.....	95
СЕРТИФІКАЦІЯ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ.....	98
НЕТИПОВІ ОСВІТНІ ПРОГРАМИ.....	104
МЕДІАОСВІТА.....	107
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	112

ЗАГАЛЬНІ ПОНЯТТЯ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Базовий навчальний план початкової освіти визначає загальний обсяг навчального навантаження здобувачів освіти та дає цілісне уявлення про зміст і структуру початкової освіти як першого рівня загальної середньої освіти, встановлює погодинне співвідношення між освітніми галузями за роками навчання, визначає гранично допустиме тижневе навантаження здобувачів освіти та загальну щорічну кількість годин за освітніми галузями.

Приклад: у базовому плані зазначено, що у 2 класі математика має викладатися 4 години на тиждень, а мистецтво – 2.

Державний стандарт початкової освіти – нормативний документ, що визначає обов'язкові вимоги до змісту початкової освіти, очікувані результати навчання учнів, принципи формування програм і підходи до оцінювання. Цей стандарт встановлює єдині правила для всіх шкіл, щоб забезпечити рівний доступ до якісної освіти.

Приклад: у Державному стандарті початкової освіти прописано, що учні 2 класу повинні вміти читати короткі тексти з розумінням і рахувати в межах 100.

Дистанційне навчання – форма організації освітнього процесу, за якої учні отримують знання, спілкуються з учителем та виконують завдання через інтернет або інші цифрові засоби – без фізичної присутності в класі.

Приклад: під час карантину учні 3 класу навчаються дистанційно: щодня підключаються до онлайн-уроків через Zoom, отримують завдання на Google Класі та надсилають вчителю відеовідповіді.

Дитиноцентризм – педагогічний підхід, у якому головним є інтерес, потреби, здібності та емоційний стан дитини. Учитель виступає як наставник і партнер, а не контролер.

Приклад: учителька Ірина дозволяє учням обирати між двома формами виконання завдання: написати мінівір або створити малюнок. Вона зважає на сильні сторони кожної дитини, а не вимагає однакових результатів від усіх.

Загальні результати навчання – сукупність знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистісних якостей здобувачів початкової освіти, що відповідають загальним цілям освітньої(-их) галузі(-ей).

Приклад: після початкової школи учень повинен вміти самостійно працювати з текстом, розв'язувати типові математичні задачі та дотримуватися норм співжиття.

Здобувач освіти – учень/учениця на першому рівні повної загальної середньої освіти.

Приклад: Марічка - здобувачка початкової освіти, бо вона навчається у 2 класі, вивчає букви, основи математики, правила поведінки й розвиває мовлення.

Змістова лінія – тематична єдність, яка окреслює внутрішню структуру та систематизує конкретні очікувані результати кожної освітньої галузі.

Приклад: у математиці змістовою лінією може бути «Числа і дії з ними», яка охоплює додавання, віднімання, множення й ділення.

Змішане навчання – поєднання традиційного (очного) навчання з елементами дистанційного або онлайн-навчання. Це дає змогу частково працювати самостійно, а частково – разом із класом.

Приклад: у понеділок і середу учні відвідують школу, а в інші дні виконують завдання вдома на освітній платформі – читають тексти, переглядають відео, проходять тести.

Ігрові методи навчання – способи навчання, що базуються на грі, сприяють зацікавленню дітей і розвитку мислення.

Приклад: під час уроку математики учні кидають кубик, щоб дізнатися завдання: «Обчисли приклад, якщо випало число 6!».

Індивідуальна освітня траєкторія – персональний шлях розвитку кожного учня, що визначається його потребами, інтересами, здібностями та попередніми досягненнями.

Приклад: Марія, 3-й клас.

Загальна мета: розкриття творчого потенціалу та покращення логічного мислення, підтримка у вивченні англійської мови.

1. Сильні сторони та інтереси:

Мистецтво (Малює, ліпить, робить аплікації; має гарне почуття кольору та композиції).

Творчість (Вигадує історії, любить інсценувати).

2. Сфери, що потребують розвитку:

Логіка (Важко даються задачі на логіку, встановлення причинно-наслідкових зв'язків).

Англійська мова (Повільно запам'ятовує нові слова, соромиться говорити).

3. Заходи в рамках ІОТ:

Для розвитку творчості:

- Участь у шкільних виставках малюнків та виробів.
- Створення ілюстрацій до власних або прочитаних історій.
- Відвідування гуртка образотворчого мистецтва.

Для покращення логічного мислення:

- Виконання щотижневих логічних завдань (ребуси, головоломки, задачі на кмітливість).

-Гра в настільні ігри, що розвивають логіку (шахи, шашки, «Меморі»).

Для підтримки англійської мови:

-Використання інтерактивних онлайн-ігор та додатків для вивчення слів.

-Перегляд коротких мультфільмів англійською мовою з субтитрами.

-Короткі діалоги з учителем або «мовним партнером» 2-3 рази на тиждень.

4. Оцінювання:

Моніторинг. Регулярне спостереження за прогресом у кожній сфері.

Зворотний зв'язок. Обговорення успіхів та труднощів з Марією та її батьками.

Корекція. За потреби, внесення змін до плану кожні 2-3 місяці.

Індивідуальний підхід – *урахування особливостей, потреб і здібностей кожного учня у процесі навчання.*

Приклад: учень читає повільніше за інших, тому вчителька дає йому більше часу на завдання та підбирає тексти відповідного рівня.

Компетентнісний підхід – *орієнтація навчання на формування в учнів практичних умінь, життєвих навичок і здатності застосовувати знання.*

Приклад: замість вивчення правил дорожнього руху напам'ять учні складають маршрут до школи й обговорюють, як діяти в різних ситуаціях.

Компетентність – *здатність учня застосовувати знання, уміння, навички та особистий досвід у реальних життєвих*

ситуаціях. Компетентність включає знання + уміння + ставлення.

Приклад: учень, який не просто знає правила дорожнього руху, а вміє самотійно дійти до школи, розпізнавати сигнали світлофора і пояснити це іншим, демонструє життєву компетентність.

Навчальна програма – офіційний документ, що визначає зміст навчального предмета, мету навчання, очікувані результати, тематику занять і орієнтовний розподіл годин.

Програма – «дорожня карта» для вчителя.

Приклад: у навчальній програмі з «Я досліджую світ» для 2 класу вказано, що учні мають ознайомитися з різними видами транспорту, правилами безпеки на дорозі та природними явищами.

Наскрізні вміння – універсальні вміння, які застосовуються в усіх освітніх галузях і допомагають дитині успішно навчатися та взаємодіяти з навколишнім світом.

До них належать: критичне мислення, вміння співпрацювати в команді, читати з розумінням, висловлювати власну думку тощо.

Приклад: під час проєкту учні працюють у командах, шукають інформацію в інтернеті, аналізують її, роблять висновки і презентують свої ідеї – це приклад використання наскрізних умінь

Обов'язкові результати навчання – сукупність знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистісних якостей здобувачів початкової освіти, які відповідають загальним результатам навчання та які можна ідентифікувати, кількісно оцінити та виміряти, свідчать про

рівень розвитку кожного вміння на завершення циклу (5-6 класи і 7-9 класи).

Приклад: в обов'язкових результатах з української мови для 3 класу зазначено, що учень повинен уміти писати короткі тексти на задану тему.

Освітнє середовище – сукупність умов, що сприяють розвитку, навчанню та вихованню учнів (простір, атмосфера, матеріали, стиль взаємин тощо).

Приклад: у класі створено куточок читача з яскравими книжками, подушками для сидіння та табличкою «Місце для мандрів у світ фантазії».

Освітній процес – це цілеспрямована взаємодія учителя й здобувачів освіти, спрямована на розвиток знань, умінь, компетентностей, цінностей і світогляду дитини.

Освітній процес включає навчання, виховання, розвиток, оцінювання та зворотний зв'язок.

Приклад: у класі вчитель проводить урок з української мови, учні працюють у парах, читають текст, обговорюють, а потім отримують завдання на розвиток мовлення – це і є частини одного цілісного освітнього процесу.

Освітня галузь – складник змісту освіти, що відображає певну сферу вивчення або об'єднує споріднені сфери.

Приклад: математична освітня галузь включає математику, геометрію, логіку та роботу з інформацією.

Педагогічне спостереження – метод вивчення поведінки, знань і особливостей учнів через уважне, цілеспрямоване стеження.

Приклад: учителька помічає, що учень соромиться читати вголос, і поступово залучає його до парної роботи.

Початкова освіта – перший рівень повної загальної середньої освіти, який відповідає першому рівню Національної рамки кваліфікацій та охоплює 1–4 класи і забезпечує базу знань, умінь і ключових компетентностей.

Приклад: у початковій школі діти вчаться читати, писати, рахувати, вивчають природу, мистецтво та розвивають навички співпраці.

ДЕРЖАВНИЙ СТАНДАРТ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Державний стандарт початкової освіти – визначає вимоги до обов'язкових результатів навчання та компетентностей здобувачів освіти, загальний обсяг їх навчального навантаження у базовому навчальному плані початкової освіти.

Приклад: у 2 класі вчителька Світлана Петрівна проводить урок української мови з теми: «Речення». Вона керується Державним стандартом початкової освіти, який:

- визначає обов'язкові результати навчання – учень визначає речення в тексті, складає речення за малюнком, дотримується правил побудови речення;
- орієнтує на формування ключових компетентностей, зокрема:

Урок формує наскрізні вміння:

- читання з розумінням, уміння висловлювати думку, критичне мислення, творчість, співпрацю, прийняття рішень, розв'язання проблем.
- А також закладає цінності, визначені Стандартом: гідність, повага до прав людини, відповідальність, чесність, турбота, справедливість, екологічна свідомість.

Загальні результати навчання – сукупність знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистісних якостей здобувачів початкової освіти, що відповідають загальним цілям освітньої галузі.

Приклад: у межах мовно-літературної освітньої галузі для учнів 4 класу визначено **загальні результати навчання**, які охоплюють не лише знання й уміння, а й цінності, ставлення та особистісні якості.

Обов'язкові результати навчання – це визначені державним стандартом очікувані досягнення здобувачів освіти, які відображають сформовану сукупність знань, умінь, навичок, способів мислення, цінностей та особистісних якостей.

Приклад: освітня галузь: мовно-літературна Клас: 2 Індекс: МОВ 2.1.3

Здобувач освіти складає та записує коротке повідомлення (3–5 речень) за малюнком або власним досвідом, дотримуючись структури речення та орфографічних норм.

Учень 2 класу бачить малюнок «Весна в парку» і пише: «У парку розквітли квіти. Діти граються на гойдалках. Світить сонце. Я люблю гуляти з мамою в парку». Він демонструє вміння: зв'язно викладати думку, дотримуватись норм правопису, будувати речення за змістом і структурою.

Базовий навчальний план початкової освіти – це загальний обсяг навчального навантаження здобувачів освіти та дає цілісне уявлення про зміст і структуру початкової освіти як першого рівня загальної середньої освіти, встановлює погодинне співвідношення між освітніми галузями за роками навчання, визначає гранично допустиме тижневе навантаження здобувачів освіти та загальну щорічну кількість годин за освітніми галузями.

Приклад: у 2 класі навчається 7-річна Софійка. Її освітній процес організовано відповідно до **Базового навчального плану**, затвердженого МОН.

Згідно з цим планом: Тижневе навчальне навантаження для 2 класу становить **20 годин** (гранично допустиме згідно з віком). Години розподілено між освітніми галузями, наприклад: мовно-літературна – 7 годин (українська мова та читання), математична – 4 години, природнича + соціальна і здоров'язбережувальна – 3 години (інтегрований курс "Я

досліджую світ"), мистецька – 2 години (музика та образотворче мистецтво), фізкультурна – 3 години, інформатична – 1 година.

Інваріантний складник – це обов'язкова частина базового навчального плану, яка є однаковою для всіх закладів загальної середньої освіти, незалежно від форми власності та підпорядкування. Він включає всі освітні галузі, визначені Державним стандартом, і не може бути змінений або скорочений, щоб не порушити цілісність початкової освіти та її наступність з базовою середньою освітою. Для спеціальних закладів освіти інваріантний складник також передбачає обов'язкову корекційно-розвиткову роботу, адаптовану до особливостей дітей з ООП.

Приклад: мовно-літературна, математична, мистецька освітні галузі тощо, які містяться в верхній частині базового навчального плану і мають певну кількість годин на тиждень.

Варіативний складник – частина базового навчального плану, яку заклад освіти формує самостійно, враховуючи індивідуальні освітні потреби учнів, особливості закладу, наявні ресурси, профільність або інклюзивність. Він може використовуватись для: додаткового вивчення окремих предметів; введення нових курсів за вибором; реалізації проєктів, дослідницької практики; вирівнювання досягнень учнів, розвитку наскрізних умінь, підтримки індивідуальної траєкторії.

Приклад: курси за вибором, індивідуальні заняття.

Здобувач освіти – учень/учениця на першому рівні повної загальної середньої освіти.

Приклад: учениця 2 класу Софійка навчається у початковій школі загальноосвітнього закладу. Вона щоденно відвідує уроки, бере участь у навчальних активностях, виконує завдання,

формує ключові компетентності відповідно до Державного стандарту початкової освіти.

Ключові компетентності – сукупність знань, умінь, навичок, ставлень і цінностей, необхідних кожному учню для успішної самореалізації, подальшого навчання, активної участі в суспільному житті та праці: Вільне володіння державною мовою, спілкування рідною та іноземними мовами, математична компетентність, компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій, інноваційність, екологічна компетентність, інформаційно-комунікаційна компетентність, навчання протягом життя, громадянські та соціальні компетентності, культурна компетентність, підприємливість та фінансова грамотність.

Приклад: на уроці з теми «Мій екологічний слід» у 4 класі учні обговорюють тему українською мовою, діляться думками — вільне володіння державною мовою; переглядають коротке відео англійською з субтитрами — спілкування іноземними мовами; обчислюють кількість використаної води за тиждень — математична компетентність; проводять дослід: скільки води витрачається при різних діях — природничі науки і технології; пропонують ідеї, як зменшити споживання ресурсів – інноваційність; створюють пам'ятки «Як берегти природу вдома» – екологічна компетентність; працюють із планшетами для створення інфографіки – інформаційно-комунікаційна компетентність; організовують роботу в групі, ставлять цілі – навчання впродовж життя; обговорюють, як їхні дії впливають на громаду – громадянські та соціальні компетентності; ілюструють свої плакати, співають екологічну пісню – культурна компетентність; презентують проекти, планують екоакцію в класі – підприємливість і фінансова грамотність.

Наскрізні вміння – універсальні здібності, які є спільними для всіх ключових компетентностей і забезпечують цілісне, осмислене навчання: читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, творчість, ініціативність, здатність логічно обґрунтовувати позицію, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими особами.

Приклад: у 3 класі вчителька проводить інтегрований урок з теми «Як зберегти воду на планеті». Якщо діти читають короткий текст і відповідають на запитання – читання з розумінням; висловлюють власні думки про те, чому важливо берегти воду – усне і письмове мовлення; обговорюють, які ідеї з тексту корисні, а які – сумнівні – критичне мислення; придумують власні екологічні гасла – творчість і ініціативність; доводять свою точку зору в мінідискусії – логічне обґрунтування позиції; реагують на емоційні висловлювання інших – керування емоціями; обирають, як можна економити воду вдома – оцінювання ризиків, прийняття рішень; обговорюють шляхи вирішення проблеми забруднення – розв'язування проблем; працюють у групах над створенням плакату – співпраця з іншими.

Обов'язкові результати навчання – це чітко визначені очікувані досягнення здобувача освіти, які відображають сукупність знань, умінь, навичок, способів мислення, цінностей та особистісних якостей, сформованих у процесі навчання відповідно до загальних цілей освітньої галузі.

Приклад: математика, 4 клас

Учень уміє знаходити значення виразів на додавання, віднімання, множення і ділення з багатозначними числами,

застосовує порядок виконання дій та перевіряє правильність обчислень.

Освітні галузі – змістові напрями освітнього процесу, які об'єднують предмети та інтегровані курси за спільною метою, ключовими компетентностями, очікуваними результатами навчання, видами діяльності та ціннісними орієнтирами: мовно-літературна, математична, природнича, технологічна, інформатична, соціальна і здоров'язбережувальна, громадянська та історична, мистецька, фізкультурна.

Приклад: інтегрований навчальний день у 3 класі на тему «Моя Україна». Мовно-літературна – учні читають українську народну легенду, переказують, складають план, описують героїв. Математична – розв'язують задачі на основі даних про територію України, її природні зони. Природнича – вивчають тварин і рослин рідного краю, роблять мінідослідження про клімат. Технологічна – виготовляють з паперу символи України (калина, тризуб, голуб миру). Інформатична – створюють мініпрезентацію «Що я люблю в Україні» або працюють із картами онлайн. Соціальна і здоров'язбережувальна – обговорюють, як жити у злагоді з іншими, дбати про здоров'я в громаді. Громадянська та історична – говорять про День Незалежності, символи держави, права дитини. Мистецька – малюють пейзажі рідного краю, слухають українську музику, танцюють «Гопачок». Фізкультурна – грають у народні рухливі ігри («Гуси-гуси», «Козак і дівчина»), проводять естафету.

Основа формування ключових компетентностей – досвід здобувачів освіти, їх потреби, які мотивують до навчання, знання та вміння, які формуються в різному освітньому середовищі (школі, родині), різноманітних соціальних ситуаціях та обумовлюють формування ставлення до них.

Приклад: учениця 3 класу Даринка дуже любить читати казки з бабусею вдома. У школі вона із задоволенням бере участь у театралізованих постановках, де вживається в ролі героїв, придумує власні репліки, висловлює емоції. На уроках української мови вона легко складає тексти-розповіді, бо має багатий життєвий досвід спілкування, а також внутрішню мотивацію до навчання.

Цикли початкової освіти – структурні етапи освітнього процесу, які враховують вікові особливості та потреби учнів.

Перший цикл (1–2 класи) – адаптаційно-ігровий, орієнтований на забезпечення м'якого входження дитини в шкільне життя. Освітній процес організовується на інтегрованій основі з переважанням діяльнісного та ігрового підходів.

Приклад: у 1 класі вчителька Марія Остапівна проводить інтегрований урок на тему «Осінь у лісі», яка поєднує елементи природознавства, читання, математики й образотворчого мистецтва. Діти спершу грають у гру «Збери кошик для білочки», виконуючи математичні задачі на додавання і віднімання. Потім читають короткий текст про життя тварин восени та інсценізують його. У кінці уроку створюють колективну аплікацію осіннього лісу, застосовуючи вивчені поняття.

Другий цикл (3–4 класи) – базовий, спрямований на розширення знань, умінь і способів діяльності. Освітній процес здійснюється на інтегровано-предметній основі з поступовим переходом до систематичного навчання.

Приклад: у 4 класі вчителька Ганна Василівна проводить урок у межах інтегрованого курсу «Я досліджую світ», тема: «Вода і її властивості». Діти переглядають відеоексперимент про властивості води, виконують дослід: спостерігають, як вода змінює стан (рідина – пара), записують результати у зошит,

роблять висновки на основі спостережень, розв'язують завдання з математики, де обчислюють кількість спожитої води у побуті, читають науково-популярний текст про охорону водних ресурсів і готують усні мініповідомлення.

ПРОФЕСІЙНИЙ СТАНДАРТ

Безперервний професійний розвиток – трудова функція, що включає здатність до навчання впродовж життя, яка забезпечує постійне оновлення професійних знань і навичок учителя, відкритість до освітніх інновацій, саморефлексію та вдосконалення педагогічної майстерності в умовах змін.

Приклад: учителька постійно підвищує кваліфікацію: проходить онлайн-курси, бере участь у професійних спільнотах, ділиться досвідом у власному педагогічному блозі, аналізує результати своєї діяльності та впроваджує нові підходи до навчання на основі отриманих знань.

Мета професійної діяльності вчителя – організації навчання та виховання здобувачів освіти під час здобуття ними повної загальної середньої освіти (далі – здобуття освіти) шляхом формування у них ключових компетентностей і світогляду на основі загальнолюдських і національних цінностей, а також розвитку інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, необхідних для успішної самореалізації та продовження навчання.

Приклад: учителька початкових класів організовує інтегровані уроки з використанням проектної діяльності, під час яких учні вчать критично мислити, працювати в команді, досліджувати навколишній світ та водночас формують повагу до рідної культури. Наприклад, під час проекту «Моя вишивана Україна» діти створюють лепбуки, декламують вірші, вивчають народні символи й презентують результати роботи однокласникам.

Навчання здобувачів освіти предметів (інтегрованих курсів) – трудова функція, що включає мовно-комунікативну,

предметно-методичну та інформаційно-цифрову компетентності, які забезпечують ефективне викладання, організацію змістовного та доступного навчання, а також інтеграцію цифрових технологій у освітній процес.

Приклад: під час інтегрованого уроку «Я досліджую світ» вчителька чітко й доступно пояснює нові поняття (мовно-комунікативна компетентність), добирає завдання, які відповідають темі й віковим особливостям учнів (предметно-методична компетентність), а також використовує інтерактивну онлайн-дошку Padlet і відеофрагмент для візуалізації навчального матеріалу (інформаційно-цифрова компетентність).

Опис трудових функцій – процеси навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти є наскрізними. їх цілісність забезпечується наявністю у вчителя/ вчительки (далі - вчитель) компетентностей, необхідних для виконання всіх трудових функцій на ціннісних орієнтирах.

Приклад: вчителька початкової школи у своїй щоденній практиці поєднує навчальні завдання з елементами виховання. На уроці української мови вона не просто вчить дітей розпізнавати іменники, а й організовує дискусію про чесність і щирість, використовуючи приклади з дитячої літератури. Таким чином, реалізується трудова функція: навчання відбувається паралельно з формуванням моральних цінностей та розвитком особистості дитини.

Партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу – трудова функція, що включає психологічну, емоційно-етичну та компетентність педагогічного партнерства, які забезпечують налагодження довірливої співпраці, створення позитивного емоційного клімату та організацію ефективної взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу.

Приклад: учителька організовує класний проєкт «Я і моя родина», де учні разом із батьками створюють родинні дерева й презентують сімейні традиції. Під час підготовки педагог уважно ставиться до кожної дитини, враховує її емоційний стан та індивідуальні особливості (психологічна компетентність), підтримує доброзичливу атмосферу, де всі думки приймаються з повагою (емоційно-етична компетентність), та активно залучає батьків до співпраці як рівноправних партнерів у навчальному процесі (компетентність педагогічного партнерства).

Провадження освітнього процесу – це трудова функція, що включає прогностичну компетентність, здатність планувати освітній процес, організаційну та оцінювальну-аналітичну компетентності, які забезпечують системне й цілеспрямоване управління освітнім процесом, його гнучке планування, ефективну організацію навчальної діяльності та аналіз освітніх результатів з метою їх покращення.

Приклад: учителька складає календарне планування з урахуванням очікуваних результатів, навчальних досягнень учнів минулого періоду та освітніх втрат (прогностична компетентність). Вона щоденно планує уроки із чіткою структурою й варіативними формами роботи (здатність планувати освітній процес), організовує роботу в парах, групах, диференціює завдання (організаційна компетентність) та щотижня аналізує результати формувального оцінювання, щоб скоригувати подальше навчання (оцінювальну-аналітичну компетентність).

Професійна (професійні) кваліфікація (кваліфікації) – рівень згідно з Національною рамкою кваліфікацій. Приклад: вчитель-фаховий молодший бакалавр (із зазначенням

спеціальності, предметної спеціальності, спеціалізації, інтегрованого(щ) курсу (ів)), 5 рівень НРК;

Вчитель-бакалавр (із зазначенням спеціальності(ей), предметної(их) спеціальності(ей), спеціалізації(й), інтегрованого(их) курсу(ів)), 6 рівень НРК;

Вчитель-магістр (із зазначенням спеціальностей(ей), предметної(их) спеціальності(ей), спеціалізації(й), інтегрованого(их) курсу(ів)), 7 рівень НРК.

Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти» – документ, який визначає вимоги до професійних знань, умінь, навичок, цінностей та особистісних якостей вчителя.

Він описує, що повинен знати і вміти педагог, щоб якісно навчати й виховувати учнів у школі.

Приклад: пані Оксана працює вчителем початкових класів. Завдяки професійному стандарту вона розуміє, що її робота – не лише пояснити матеріал, а й формувати в учнів критичне мислення, цінності та вміння працювати в команді. Вона планує уроки, оцінює результати навчання, співпрацює з родинами – і це все відповідає вимогам профстандарту.

Трудові функції – навчання здобувачів освіти предметів (інтегрованих курсів), партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу, участь в організації безпечного та здорового освітнього середовища, провадження освітнього процесу, безперервний професійний розвиток.

Приклад: пані Світлана, учителька початкових класів, проводить інтегрований урок з «Я досліджую світ» і української мови, під час якого учні працюють у групах над створенням лепбуку про рідний край (**навчання предметів / курсів**). Вона залучає батьків до підготовки матеріалів для проєкту і

підтримує постійний зв'язок з родинами через класний Telegram-канал (**партнерська взаємодія**).

У класі створено «Куточок безпеки», де діти обговорюють правила поведінки та беруть участь у вправах з емоційного регулювання (**участь в організації безпечного та здорового освітнього середовища**). Пані Світлана планує освітній процес із урахуванням індивідуальних особливостей учнів і щоденно проводить формувальне оцінювання за допомогою рубрик і рефлексійних вправ (**проведення освітнього процесу**). Після уроків вона проходить онлайн-курс із формування читацької грамотності молодших школярів, щоб оновити свої методи роботи (**безперервний професійний розвиток**).

Участь в організації безпечного та здорового освітнього середовища – це трудова функція, що включає інклюзивну та здоров'язберезувальну компетентності, які забезпечують створення комфортного, безпечного, доступного для кожного учня середовища, в якому враховано освітні потреби всіх здобувачів освіти та підтримується їхній фізичний і психоемоційний добробут.

Приклад: учителька щоденно проводить вправи на релаксацію після активної діяльності, впроваджує «хвилинки руханки» між частинами уроку (здоров'язберезувальна компетентність), а також адаптує навчальні матеріали для дитини з особливими освітніми потребами, співпрацює з асистентом учителя та підтримує дружню атмосферу прийняття в класі (інклюзивна компетентність).

Ціннісні орієнтири – це сукупність етичних, гуманістичних, патріотичних, інклюзивних і громадянських принципів, які визначають підходи до організації освітнього процесу.

Приклад: учителька дозволяє учням обирати спосіб виконання підсумкового завдання – хтось створює малюнок, хтось готує усну розповідь, а дехто складає міні-книгу. Такий підхід враховує індивідуальні інтереси дітей і формує в них почуття гідності.

ОСОБЛИВОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Вікові особливості молодших школярів – типові фізичні, психологічні та соціальні риси дітей віком 6–10 років, які впливають на їхню здатність до навчання, спілкування та адаптації в шкільному середовищі.

Приклад: молодші школярі швидко втомлюються, але легко збуджуються – тому вчителька планує уроки з активними паузами та змінною діяльністю кожні 10 –15 хвилин.

Емоційний інтелект – здатність розпізнавати, розуміти й контролювати власні емоції, а також розуміти емоції інших і будувати здорові стосунки.

Приклад: учень Олег помічає, що його однокласниця засмутилася, і пропонує їй допомогу – це прояв розвиненого емоційного інтелекту.

Комунікативна компетентність – здатність ефективно спілкуватися, слухати, ставити запитання, будувати діалог, висловлювати думки в різних ситуаціях – як усно, так і письмово.

Приклад: на уроці діти обговорюють прочитану казку в парах, аргументують свої думки, поважають чужу – це розвиток комунікативної компетентності.

Креативність – здатність дитини створювати нові ідеї, оригінальні способи розв'язання проблем, нестандартно мислити та виражати себе у творчості.

Приклад: замість звичного опису пори року учні створюють комікс про пригоди крапельки восени – це розвиток креативності.

Критичне мислення – уміння самотійно аналізувати інформацію, ставити під сумнів стереотипи, розпізнавати правду і вигадку, аргументовано відстоювати свою точку зору.

Приклад: після прочитання народної казки учні розмірковують, чи завжди герої чинять правильно, і пропонують альтернативні дії – вони використовують критичне мислення.

Мотивація навчання – внутрішнє або зовнішнє спонукання до навчальної діяльності, яке визначає бажання учня вчитися, старатися, досягати успіху.

Приклад: у класі вчителька запроваджує «Зіркову дошку досягнень», і діти починають активніше виконувати завдання – у них з'явилася мотивація до навчання через позитивне підкріплення.

Пізнавальна активність – бажання й готовність дитини самотійно досліджувати світ, ставити запитання, шукати відповіді, відкривати нове.

Це основа для глибокого та осмисленого навчання.

Приклад: під час вивчення теми «Комахи» учні самі пропонують зробити фотополювання на жуків у дворі школи – це прояв їхньої пізнавальної активності.

Самооцінка – уявлення дитини про власні здібності, цінність, успіхи й недоліки. Формується через досвід, оцінки дорослих, взаємодію з ровесниками.

Приклад: після презентації свого проєкту третьокласник каже: «Я старався і мені подобається, як вийшло!» – це ознака позитивної самооцінки.

Соціалізація – процес, у якому дитина вчиться жити в суспільстві – приймає його норми, спілкується, взаємодіє з іншими, формує особисті цінності та поведінку.

Приклад: під час гри «Шкільне радіо» діти вчаться домовлятися, висловлювати думку, слухати інших – відбувається їхня активна соціалізація.

РОЛІ ВЧИТЕЛЯ НУШ

Дослідник – учитель, який шукає нові підходи, аналізує результати своєї роботи, експериментує, щоб зробити навчання ефективнішим.

Приклад: учитель запровадив нову методику роботи в групах, спостерігав за тим, як реагують діти, і записував висновки для майбутнього вдосконалення.

Інноватор – учитель, який впроваджує сучасні технології, нові ідеї й нестандартні рішення в освітній процес.

Приклад: на уроці математики вчитель використав інтерактивний онлайн-квест, щоб повторити тему «Множення».

Коуч – учитель, який підтримує учнів у досягненні особистих цілей через запитання, підказки та зворотний зв'язок, не даючи готових відповідей.

Приклад: учень хоче навчитися краще писати твори, і вчитель допомагає йому визначити кроки для покращення – наприклад, читати більше прикладів, писати чернетки, аналізувати свої помилки.

Ментор – людина, яка довготривало підтримує розвиток особистості учня чи колеги, допомагає розкривати потенціал і приймати усвідомлені рішення.

Приклад: учень довіряє вчителю і звертається до нього не лише з навчальними, а й із життєвими запитаннями, а вчитель підтримує і надихає його.

Мотиватор – учитель, який надихає учнів навчатися, підтримує віру в себе та показує цінність знань.

Приклад: учитель проводить «П'ятничну хвилину перемог», де кожен учень розповідає про свої успіхи тижня – навіть маленькі досягнення визнаються важливими.

Наставник – досвідчений учитель, який ділиться знаннями, допомагає новачкам у професії розвиватися та орієнтуватися в шкільному середовищі.

Приклад: молодий учитель спостерігає за уроком наставника, потім разом обговорюють, що вдалося, а що можна вдосконалити.

Організатор освітнього процесу – учитель, який планує, структурує та керує навчальною діяльністю, щоб вона була цікавою, зрозумілою і відповідала потребам дітей.

Приклад: у класі вчитель організував тиждень проєктного навчання – кожна група досліджувала певну тему, створювала постер і презентувала результати.

Партнер у навчанні – учитель, який вчиться разом з учнями, досліджує світ і визнає, що може теж помилятися або не знати відповіді.

Приклад: учень запитав про цікаву тварину, якої немає в підручнику, і вчитель запропонував разом знайти інформацію в надійних джерелах.

Психологічний підтримувач – учитель, який створює безпечне середовище, у якому дитина відчуває підтримку, прийняття й розуміння.

Приклад: коли учень засмутився через невдачу, учитель сів поруч, вислухав його та допоміг знову повірити в себе.

Фасилітатор – учитель, який створює умови для ефективної взаємодії учнів, допомагає їм вільно висловлювати думки, чути інших і спільно знаходити рішення.

Приклад: під час обговорення теми «Чому важливо берегти природу?» учитель ставить відкриті запитання та допомагає дітям висловлювати свої ідеї, не нав'язуючи власної думки.

КЛАСНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Ефективне управління класом – це здатність учителя організувати навчальний простір, поведінку учнів і взаємодію в класі так, щоб створити безпечне, продуктивне й доброзичливе середовище для всіх.

Приклад: учитель заздалегідь планує урок, використовує чіткі правила, спокійно реагує на порушення та формує довірливі стосунки з учнями.

Ефективний план уроку – добре продуманий сценарій заняття з чіткими цілями, матеріалами, активностями, методами.

Приклад: у плані вказано, як учитель пояснюватиме новий матеріал, які завдання дадуть дітям і як завершать урок.

Змінні тематичні осередки – таблиці на стінах або спеціально відведені місця в класі, що змінюються залежно від теми тижня чи навчального проєкту.

Приклад: під час тижня «Космос» у класі з'являється куточок із моделями планет і книгами про Всесвіт або на стінах висять тематичні плакати, на стелі – планети.

Ігровий осередок – зона для вільної та навчальної гри, розвитку емоцій та взаємодії.

Приклад: килимок із м'якими кубиками, настільні ігри, конструктори.

Інформаційний шум – певна кількість звуків, візуальних подразників або інформації, що заважає учням зосередитися.

Приклад: у класі надто багато яскравих постерів і гучна музика - учні не можуть зосередитися на завданні.

Класна бібліотечка – місце в класі для зберігання дитячої літератури, словників, енциклопедій.

Приклад: на поличках у шафі розміщуються улюблені книги учнів, які вони можуть читати в затишному куточку.

Класна кімната – освітній простір, у якому проходить навчання, спілкування й розвиток учнів.

У НУШ вона поділена на тематичні осередки.

Приклад: у класній кімнаті є осередки: ігровий, навчальний, відпочинку, куточок живої природи тощо.

Комфортне фізичне середовище – затишна, світла, чиста та безпечна класна кімната з достатнім простором і матеріалами.

Приклад: клас добре провітрюється, є різні зони, дитячі роботи прикрашають стіни.

Куточок живої природи – зона спостереження за рослинами, тваринами та сезонними змінами в природі.

Приклад: акваріум із рибками, вазони з квітами, календар природи, щоденники спостережень.

Матеріально-технічне забезпечення – необхідні ресурси для організації навчання: меблі, техніка, дидактичні матеріали, канцтовари.

Приклад: у класі є проєктор, ноутбук учителя, набір лего для математики, друковані картки для читання.

Осередок відпочинку – *тихе, затишне місце, де учень може розслабитися, відновити сили.*

Приклад: крісла-мішки, м'які іграшки, обійматор, яйце-райце, спокійна музика, антистрес-іграшки.

Осередок вчителя – *робоче місце педагога з усім необхідним для проведення уроків і планування.*

Приклад: стіл, шафа з методичними матеріалами, розклад і конспекти.

Осередок навчально-пізнавальної діяльності – *місце для індивідуального та групового навчання, роботи з навчальними матеріалами.*

Приклад: стіл для експериментів з ЯДС та поличка з лупами, картами, зошитами.

Осередок художньо-творчої діяльності – *простір для малювання, ліплення виробів і створення творчих проєктів.*

Приклад: полиці з фарбами, папером, олівцями, прикладами дитячих робіт.

Правила класу – *домовленості, які регулюють поведінку учнів, сприяють порядку й безпеці.*

Приклад: «Піднімаю руку, щоб висловитися», «Берусь до справи одразу», «Дбаю про інших».

Проактивний підхід до дисципліни – *запобігання порушенням поведінки через чіткі очікування, позитивне підкріплення та залучення учнів.*

Приклад: учитель хвалить учня за співпрацю, а не чекає, поки той порушить правила.

Рутини – повторювані щоденні дії та процедури, які допомагають учням працювати самотійно та впевнено.

Приклад: щоранку діти самі обирають книжку для читання і сідають у читацький куточок.

Складові ефективного управління класом – основні компоненти, які забезпечують організацію життя й навчання в класі: правила, рутини, фізичне середовище, емоційний клімат, планування, дисципліна.

Приклад: у класі встановлені зрозумілі правила, є зони для різних видів діяльності, а учитель застосовує доброзичливу, але систематичну дисципліну.

Турботливі дружні взаємовідносини – атмосфера взаємоповаги, підтримки та довіри між учнями й учителем.

Приклад: учитель заохочує учнів підтримувати одне одного, влаштовує обійми доброти, ранкові зустрічі.

Учитель-менеджер – педагог, який уміє організувати час, простір, діяльність і стосунки в класі, як досвідчений керівник.

Приклад: учитель розподілив робочі зони, знає, хто за що відповідає, підтримує порядок і мотивує учнів.

ТРЕНДИ В ОСВІТІ

STEM, STREM, STREAM – підходи до навчання, що поєднують науку (*Science*), технології (*Technology*), інженерію (*Engineering*), математику (*Math*), мистецтво (*Art*) і читання (*Reading*).

Приклад: учні вирішують життєву проблему (Який важіль піднімає більшу вагу? Короткий чи довгий?)

Білінгвальне навчання – навчання двома мовами, коли предмети викладаються одночасно рідною та іноземною мовами.

Приклад: учитель проводить урок природознавства, використовуючи українську та англійську мови: “tree – дерево”.

Гейміфікація в освіті – використання ігрових елементів (бали, рівні, нагороди) для залучення учнів до навчання.

Приклад: у класі запроваджено систему «зірочок» за активність - за певну кількість діти отримують «нагороди» чи бонусні завдання.

Емоційний інтелект – здатність розпізнавати, розуміти і керувати своїми емоціями й емоціями інших.

Приклад: дитина помітила, що подруга сумує, і запитала, чи хоче та поговорити - прояв емоційного інтелекту.

Імерсивне навчання – навчання через повне занурення в тему за допомогою віртуальної чи доповненої реальності або рольових ситуацій.

Приклад: діти вдягають VR-окуляри й опиняються «всередині» людського тіла, досліджуючи органи.

Кодування інформації – перетворення даних у спеціальний формат або мову, яку розуміє комп'ютер.

Приклад: учні створюють анімацію в програмі Scratch, програмуючи рух персонажів за допомогою блоків-кодів.

Компетентнісний підхід – навчання, яке орієнтується на розвиток практичних умінь, а не лише засвоєння знань.

Приклад: учні не просто вивчають таблицю множення, а застосовують її для розрахунку покупок у шкільному «магазині».

М'які навички (Soft Skills) – особистісні якості, що допомагають у спілкуванні, співпраці, вирішенні проблем.

Приклад: під час групової роботи учень слухає інших і допомагає домовитись - демонструє навички командної роботи.

Метод шестикутного навчання – метод, коли учні працюють із шестикутними картками, кожна з яких містить ідею або поняття, і шукають логічні зв'язки між ними.

Приклад: діти поєднують шестикутники з назвами тварин, середовищ існування й харчових ланцюгів, утворюючи «павутинку» знань.

Мікроуроки – короткі, чіткі навчальні блоки тривалістю 5–10 хвилин, що фокусуються на одній темі.

Приклад: щоранку учитель проводить 5-хвилинну розминку з математики: одна задача, один метод розв'язання.

Мобільне навчання – навчання за допомогою смартфонів, планшетів або інших портативних пристроїв.

Приклад: учень проходить тест з ЯДС на планшеті під час шкільної екскурсії до парку.

Мультимодальне навчання – навчання, яке використовує різні способи подачі інформації: текст, звук, відео, малюнки, рух.

Приклад: учитель пояснює тему «сезони» за допомогою пісні, відео, малюнків і рольової гри.

Навчання впродовж життя – безперервне здобуття знань і навичок у будь-якому віці.

Приклад: учитель проходить онлайн-курс із цифрових інструментів, щоби краще навчати учнів.

Персоналізоване навчання – підхід, що враховує індивідуальні потреби, інтереси та темп навчання кожного учня.

Приклад: один учень слухає аудіо, інший читає текст, а третій – грає навчальну гру, вивчаючи ту саму тему.

Скрайбінг – створення простих малюнків або схем для пояснення складних понять.

Приклад: під час уроку вчитель малює схему з усміхненими героями, які ілюструють етапи водного колообігу.

Соціально-етичне та емоційне навчання (СЕЕН) – розвиток умінь розуміти свої емоції, поважати інших і ухвалювати відповідальні рішення.

Приклад: учні обговорюють, як правильно вчинити, якщо друг засмучений, і створюють «емоційний термометр» класу.

Сторітеллінг – навчання через розповідання захопливих історій, що допомагають запам'ятати матеріал.

Приклад: учитель розповідає казку про математичних героїв, які вирішують задачі, рятуючи королівство.

Убіквітарність в освіті – доступ до навчання будь-де й будь-коли завдяки цифровим технологіям.

Приклад: дитина переглядає навчальне відео на планшеті під час поїздки, продовжуючи урок, розпочатий у школі.

Управління проєктами (SCRUM) – метод роботи в команді, коли завдання виконуються маленькими частинами (ітераціями), із постійним обговоренням і покращенням.

Приклад: учні створюють шкільну газету – щотижня розподіляють завдання, збираються на обговорення, визначають, що вдалося, а що ні.

Штучний інтелект – технологія, яка дозволяє комп'ютерам і пристроям «думати» або діяти так, ніби вони мають людський інтелект – розпізнають мову, зображення, навчаються на досвіді.

Приклад: учитель використовує ChatGPT для створення цікавих вправ з математики, які адаптуються до рівня кожного учня.

ІННОВАЦІЙНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Мнемотехніка – система прийомів для кращого запам'ятовування інформації за допомогою асоціацій, віршів, малюнків, скорочень.

Приклад: щоб запам'ятати послідовність кольорів веселки, учні вивчають речення: «Чарівна Оленка Жваво З'їла Зелений Синій Фінік» - кожне слово відповідає певному кольору.

Навчання в русі – технологія, що поєднує фізичну активність із засвоєнням навчального матеріалу, сприяючи кращому розумінню та запам'ятовуванню.

Приклад: під час вивчення таблиці множення учні стрибають на місці стільки разів, скільки становить добуток у прикладі (наприклад, $3 \times 4 = 12$ стрибків).

Перевернутий клас (Flipped classroom) – модель навчання, за якої учні опановують теоретичний матеріал вдома (наприклад, через відео чи презентацію), а на уроці виконують практичні завдання, застосовуючи знання на практиці.

Приклад: учні вдома переглядають відеоурок про множення, а на уроці з учителем розв'язують задачі, грають у математичні ігри, працюють у парах.

Технологія «р4С» (4C: Critical thinking, Communication, Collaboration, Creativity) – сучасний підхід до навчання, який розвиває чотири ключові навички 21 століття: критичне мислення, спілкування, співпрацю, творчість.

Приклад: учні працюють у командах над створенням плаката на тему «Як зберегти воду на планеті»: обговорюють ідеї (спілкування), обирають найкращі (критичне мислення),

розподіляють завдання (співпраця) і креативно оформлюють проєкт (творчість).

Технологія 4К – це сучасний освітній підхід, що формує у школярів ключові компетентності 21 століття: критичне мислення, креативність, комунікація, кооперація.

Метою є підготовка дітей до життя в динамічному, інформаційному світі, навчити їх мислити, творити, взаємодіяти й працювати разом.

Приклад: під час вивчення теми «Енергія» учні аналізують, які джерела енергії є найекологічнішими (критичне мислення), придумують, як зменшити споживання електроенергії вдома (креативність), обговорюють ідеї в групах (комунікація), створюють спільну презентацію (кооперація).

Технологія розвитку критичного мислення – технологія, що формує в учнів уміння ставити запитання, аналізувати інформацію, оцінювати різні точки зору, висловлювати власну думку та аргументувати її.

Приклад (з використанням ромашки Блума): після прочитання казки «Колосок» учні використовують ромашку Блума - інструмент для формулювання різних типів запитань. Наприклад, жовта пелюстка (просте запитання): «Хто з героїв працював у казці?» Зелена (пояснююче запитання): «Чому мишенята не допомагали Півникові?» Червона (оцінювальне запитання): «Чи справедливо Півник вчинив, не пригостивши мишенят пирогом?» Таким чином, учні навчаються мислити глибше, аналізувати та обґрунтовувати власні висновки.

Щоденні 3 (Daily 3) – технологія для організації самостійної роботи учнів на уроках математики. Вона передбачає три напрями діяльності: математика самостійно – учень індивідуально виконує завдання на розвиток

математичних навичок; математика разом з другом – учні працюють у парі чи малій групі над завданнями, що потребують спільного обговорення або гри; математика письмово – учні письмово фіксують математичні міркування, розв'язки задач, пояснення.

Приклад: Катерина розв'язує задачі в зошиті самотійно (математика самотійно), Петро й Іван грають у гру «Парне – непарне» (математика разом з другом), а Марія записує пояснення до розв'язаної задачі словами (математика письмово).

Щоденні 5 (Daily 5) – технологія організації уроку читання та письма, що включає п'ять видів діяльності: читання для себе, читання для когось, слухання читання, письмо, робота зі словами.

Приклад: на уроці літературного читання учні за розкладом виконують завдання: одні читають самотійно, інші читають уголос однокласнику, хтось пише відгук на прочитане, хтось слухає аудіоказку, ще інші складають слова з букв і визначають їх значення.

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

STEM/STREM/STREAM-урок – інтегрований урок, у якому поєднуються науки, технології, інженерія, математика (STEM), а також читання/гуманітарні науки (R), мистецтво (A) та підприємництво (E). На такому уроці вирішується життєва проблема.

Приклад: учні конструюють міст із паличок, обчислюють його довжину, аналізують навантаження, читають історію про мости у світі й створюють модель моста.

Групова форма навчання – навчання, під час якого учні виконують завдання в малих групах, обмінюючись думками.

Приклад: кожна група створює мініплакат про пори року і презентує його класу.

Дидактична гра – навчальна гра, яка має чітку мету, правила і спрямована на засвоєння знань.

Приклад: у грі «Хто швидше?» діти називають слова з певною орфограмою, отримуючи фішки за правильні відповіді.

Дистанційний урок – урок, що проводиться за допомогою цифрових технологій, коли учитель і учні перебувають у різних місцях. Може бути синхронним (онлайн-зустріч) або асинхронним (відеоурок, завдання на платформі).

Приклад: учитель проводить Zoom-урок з української мови, під час якого діти виконують вправи в інтерактивному зошиті та діляться відповідями в чаті.

Диференціація навчання – пристосування навчального процесу до різного рівня підготовки учнів.

Приклад: учні виконують завдання різного рівня складності залежно від своїх можливостей.

Емоційне налаштування – створення позитивного емоційного фону перед навчанням для підвищення мотивації та залучення учнів до роботи.

Приклад: учитель розпочинає урок з визначення настрою учня, жартівливої загадки або короткої гри на увагу, щоб зацікавити учнів і створити доброзичливу атмосферу.

Етапи уроку – це логічно послідовні частини заняття, які відображають хід навчального процесу: від початку до завершення.

Приклад: на уроці читання вчитель починає з гри «Упізнай казку» (актуалізація знань), далі оголошує тему: «Мораль у казках», читає новий текст, обговорює з учнями, проводить тестування (закріплення), підсумовує, дає завдання додому.

Засоби навчання – матеріальні або цифрові ресурси, які використовують для передавання знань і розвитку навичок.

Приклад: підручник, інтерактивна дошка, відео, картки із завданнями.

ІКТ в освітньому процесі – застосування інформаційно-комунікаційних технологій (комп'ютерів, інтерактивних дощок, мультимедіа) у навчанні.

Приклад: діти проходять онлайн-вікторину з української мови на планшетах.

Індивідуалізація навчання – урахування особистих потреб, інтересів і темпу кожного учня в освітньому процесі.

Приклад: учень працює за індивідуальним планом і вибирає, коли і як виконувати завдання або учень виконує завдання на картці.

Індивідуальна форма роботи – діяльність, під час якої кожен учень виконує завдання самостійно у власному темпі.

Приклад: учні розв'язують задачі в зошитах і після цього перевіряють себе за ключем.

Інтегроване навчання – поєднання знань і умінь із різних предметів в одній темі або уроці.

Приклад: урок на тему «Осінь»: діти малюють осінній пейзаж (мистецтво), описують його (українська мова), обчислюють, скільки листків опало (математика).

Інтерактивні методи навчання – методи, що передбачають активну взаємодію учнів між собою та з учителем.

Приклад: «Мікрофон»: кожен учень висловлює свою думку щодо прочитаного тексту за 1 хвилину.

Квест-урок / Веб-квест – ігровий або онлайн-урок у формі пошуку інформації, виконання завдань і розв'язання проблем для досягнення мети. Стимулює дослідницьку та командну роботу.

Приклад: на уроці англійської мови учні подорожують Лондоном, виконують завдання на станціях (вікторини, діалоги, пазли), щоби знайти «скарб королеви».

Комбінований урок – урок, що поєднує кілька видів діяльності: перевірку знань, пояснення нового, вправи та підсумок.

Приклад: на уроці української мови учителька спочатку перевіряє домашнє завдання, потім пояснює нову орфограму, далі - практичні вправи й рефлексія.

Компетентнісний урок – урок, на якому учні здобувають знання не лише для запам'ятовування, а для застосування у житті. У центрі формування компетентностей: мовної, математичної, соціальної, природничої тощо.

Приклад: урок математики, на якому діти не просто вивчають дроби, а використовують їх для приготування рецепта страви, обчислюючи інгредієнти.

Криголами – короткі інтерактивні ігри, вправи або активності, які допомагають «розтопити лід» у спілкуванні між учнями, створити доброзичливу атмосферу, зняти напруження та покращити взаємодію в класі. Застосовуються на початку уроку, під час ранкової зустрічі, у нових групах або при зміні діяльності.

Приклад: «Схоже – різне» – діти в парах шукають 3 спільні риси і 1 відмінність між собою (наприклад: обидва люблять піцу, мають кішку, люблять читати, але один боїться висоти, а інший ні).

Метод дослідження – метод, який стимулює учнів до самостійного пошуку знань шляхом спостережень, експериментів.

Приклад: на уроці природознавства діти досліджують, як змінюється вода під дією тепла.

Метод проблемного навчання – метод, за якого учні стикаються з проблемною ситуацією і шукають способи її вирішення.

Приклад: учитель ставить питання: «Чому корабель із заліза не тоне?» – і діти обговорюють це.

Метод проєктів – метод, що передбачає самостійне дослідження учнями певної теми з підсумковою презентацією результату.

Приклад: учні створюють мінікнигу «Моя рідна вулиця» з фото, історіями та малюнками.

Методи навчання – способи взаємодії вчителя й учнів для досягнення навчальної мети.

Це конкретний спосіб реалізації стратегії навчання.

Приклад: учні створюють власний проєкт на задану тему.

Мікроструктура уроку – це внутрішня будова окремого етапу уроку, тобто послідовність дій учителя та учнів під час виконання конкретного завдання чи фрагмента заняття.

Приклад: під час етапу «Вивчення нового матеріалу» вчитель демонструє малюнок, ставить проблемне запитання, пропонує дітям зробити припущення.

Макроструктура уроку – це загальна модель побудови уроку в цілому, яка визначається його типом, метою та основними етапами.

Приклад: комбінований урок із української мови має таку макроструктуру: перевірка домашнього завдання, повідомлення теми, вивчення нового матеріалу, вправи, узагальнення, рефлексія.

Наочність – використання засобів, що дають учням змогу бачити, уявляти або демонструвати об'єкти навчання.

Приклад: учитель показує об'ємні моделі геометричних тіл для вивчення фігур.

Парна робота – діяльність учнів у парах із метою спільного виконання завдання.

Приклад: один учень читає завдання, інший – розв'язує, потім міняються ролями.

Прийоми навчання – конкретні дії вчителя або учнів у межах обраного методу навчання.

Приклад: пояснення нового матеріалу за допомогою аналогій або порівнянь.

Ранкова зустріч – щоденна практика організації учнів у початковій школі, яка триває 15–20 хвилин на початку навчального дня.

Її метою є створення позитивного емоційного фону, згуртування класу, розвинення соціальних навичок та налаштування дітей на ефективне навчання.

Це важлива частина концепції НУШ, яка підтримує безпечне й дружнє освітнє середовище. Ранкова зустріч зазвичай має 4 етапи: привітання, обмін новинами, групова активність, очікування дня.

Приклад: у понеділок учитель починає день з ранкової зустрічі. Діти вітають одне одного, кидаючи м'яч і промовляючи ім'я товариша. Потім діляться новинами вихідних, грають у коротку гру на увагу, а на завершення обговорюють, що сьогодні буде на уроці мистецтва.

Рефлексія – усвідомлення учнем або вчителем своїх думок, почуттів, дій та їх результатів.

Приклад: після уроку учні заповнюють «Смайлик-щоденник» і обирають, як вони себе почували: □ – цікаво, □ – звичайно, □ – було складно.

Стратегія навчання – цілеспрямований і спланований спосіб організації освітнього процесу, який допомагає учням ефективно засвоювати знання, формувати навички та розвивати ключові компетентності.

Це «маршрут до мети». Одна технологія навчання може містити декілька стратегій. Стратегія навчання відповідає на питання «як саме ми навчаємо»: з чого починаємо, як подаємо матеріал, як перевіряємо розуміння, як допомагаємо дитині запам'ятати і застосувати знання. Стратегії включають різні методи, прийоми й інструменти навчання, які вчитель підбирає залежно від мети уроку, віку учнів і особливостей класу.

Приклад: урок української мови побудований за стратегією «Передбачення»: 1. До читання тексту вчитель пропонує дітям за заголовком здогадатися, про що йтиметься. 2. Учні формулюють гіпотези. 3. Після читання порівнюють здогадки з фактичним змістом.

Тематичний день / тиждень – навчальні дні, об'єднані однією темою, що інтегрує зміст різних предметів.

Приклад: «День води»: учні читають казку про краплинку, проводять досліди, створюють колаж і пишуть лист до природи.

Техніка навчання – окрема конкретна дія або прийом, який учитель застосовує під час освітнього процесу.

Приклад: рух, вправа, конкретна дія.

Технологія навчання – цілісна система організації освітнього процесу, яка включає мету, зміст, методи, засоби, прийоми та форми навчання, що забезпечують досягнення конкретного результату. Вона заздалегідь спроектована, відтворювана і дає передбачуваний ефект. Це як план будинку. Технологія охоплює все: від планування до оцінювання.

Приклад: технологія «Щоденні 5» у початковій школі організовує самостійну роботу учнів з читання та письма в п'яти щоденних напрямках. Діти працюють у групах, а вчитель паралельно проводить індивідуальні консультації.

Урок в асинхронному режимі – вид дистанційного уроку, коли учні отримують матеріали, відео, інструкції й виконують завдання у зручний для себе час. Зворотний зв'язок надається пізніше.

Приклад: учитель записує відео-пояснення задачі з математики й розміщує його на Google Класі. Діти переглядають і виконують вправу до п'ятниці.

Урок за технологією 5E – модель побудови уроку, що включає 5 етапів: Engage (залучення), Explore (дослідження), Explain (пояснення), Elaborate (застосування), Evaluate (оцінювання). Активізує мислення й пізнавальну активність учнів.

Приклад: на уроці ЯДС учні спершу розглядають загадкову фотографію вулкану (залучення), ставлять гіпотези, переглядають відео, читають, пояснюють явище, створюють макет і роблять самооцінку.

Урок на основі запитів учнів – урок, який будується відповідно до інтересів, питань і пізнавальних потреб дітей. Учитель враховує, що саме хочуть дізнатися учні, і планує зміст та активності виходячи з цього.

Приклад: після питання учня: «Чому птахи не мерзнуть взимку?» учитель готує урок-дослідження про пір'я, теплоізоляцію, поведінку тварин узимку.

Урок розвитку критичного мислення – урок, на якому учні вчать аналізувати, ставити запитання, оцінювати

інформацію, формулювати власну думку й аргументувати її. Часто використовуються стратегії «ромашка Блума», «фішбоун», «помилки в тексті» тощо.

Приклад: на уроці «Я досліджую світ» діти аналізують проблему забруднення річки у селі, пропонують власні способи розв'язання, обговорюють можливі наслідки кожного варіанту.

Урок у форматі 5D – інноваційна модель уроку, де діти розвивають 5 умінь: думати, досліджувати, діяти, демонструвати, дискутувати. Формує активну навчальну позицію учнів.

Приклад: на уроці мистецтва діти думають над тим, як показати настрій у малюнку, досліджують емоційні кольори, створюють ілюстрацію до вірша, демонструють її класу й обговорюють думки.

Урок-гра – урок, побудований за сценарієм гри, який стимулює інтерес і активність учнів.

Приклад: на уроці математики діти подорожують до країни Числандії і виконують завдання в ролі героїв.

Форми організації навчання – способи організації освітнього процесу залежно від кількості учасників, місця та часу.

Приклад: індивідуальна робота, групова, фронтальна робота, урок у класі, виконання домашнього завдання.

Формувальне оцінювання – оцінювання, яке проводиться під час навчання з метою покращення результатів учня.

Приклад: учень отримує зворотний зв'язок про помилки в роботі та поради, як їх виправити.

Фронтальна робота – форма навчання, коли всі учні працюють одночасно під керівництвом учителя.

Приклад: усі учні читають текст уголос по реченню, вчитель контролює правильність.

ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Алгоритм діяльності вчителя під час організації формувального оцінювання – послідовність дій педагога, спрямованих на підтримку навчання учнів шляхом визначення цілей, узгодження критеріїв оцінювання, надання зворотного зв'язку, розвитку навичок самооцінювання й рефлексії, а також корекції навчального процесу відповідно до виявлених потреб і досягнень учнів.

Приклад: тема: «Додавання чисел у межах 10»

1.Формулювання навчальних цілей

Учитель разом з учнями визначає чіткі, зрозумілі та досяжні навчальні цілі, які можна виміряти через результати діяльності.

Приклад: сьогодні навчимося швидко й правильно додавати числа в межах 10. Наприкінці уроку перевіримо, як у нас це виходить.

2.Визначення критеріїв оцінювання

Спільно з учнями встановлюються прозорі та конкретні критерії, за якими буде оцінюватися навчальне завдання або діяльність.

Приклад: розв'язано приклад правильно. Розв'язано без підказки. Відповідь записана охайно.

3.Організація самооцінювання і взаємооцінювання

Учні навчаються аналізувати власну та чужу роботу, надаючи доброзичливий зворотний зв'язок без порівняння з іншими, з акцентом на позитивній динаміці.

Приклад: після роботи в парі діти перевіряють одне одному приклади, ставлять смайлик ;) – якщо правильно, 樂 – якщо є сумнів, і радять: «Перевір ще раз!»

4.Формування навичок рефлексії

Учитель створює умови, у яких учні усвідомлюють свої дії, оцінюють відповідність результатів меті та визначають напрям наступних кроків у навчанні.

Приклад: учні заповнюють стікер із фразою: «Сьогодні я був математичним детективом, бо...» (дописують: «розкрив 10 прикладів», «знайшов помилки», «швидко рахував»)

5.Корекція освітнього процесу

На основі результатів оцінювання учитель разом з учнями вносить зміни до підходів у навчанні, використовуючи індивідуальні стратегії підтримки та розвитку.

Приклад: учитель проводить «математичну хвилю» – діти, які зробили більше 3 помилок, отримують картки з підказками (наприклад, з числовими лінійками), а решта – завдання на швидкість (весела гра «Хто перший?»)

Вербальна оцінка – оцінювальне судження може виражатися як усно, так і письмово.

Приклад: ти правильно будуєш речення, молодець! Потрібно лише частіше перевіряти, чи всі слова написані без помилок.”

Взаємооцінювання – процес, коли учні оцінюють роботу одне одного за чіткими критеріями, навчаючись помічати сильні сторони та давати конструктивний зворотний зв'язок.

Приклад: після виконання малюнків у парах учні обмінюються роботами і розповідають, що сподобалося, а що можна покращити – за картою спостереження.

Державна підсумкова атестація – моніторинг якості освітньої діяльності закладів освіти та/або якості освіти здобувачів початкової освіти, яку проводять наприкінці 4 класу, результати якої не впливають на підсумкову оцінку за рік.

Приклад: учні 4 класу проходять письмову ДПА з української мови та читання і математики. У 2025 році державну підсумкову атестацію загально для всіх четвертокласників проводити не будуть.

Водночас учні деяких шкіл усе ж пройдуть атестацію у тестовому форматі, адже продовжується пілотування нової моделі ДПА. але її результати не впливатимуть на підсумкові та річні оцінки. Ці дані буде використано для уточнення підходів до оцінювання, розроблення моделі тестування, яка має забезпечувати якомога повніше охоплення обов'язкових результатів навчання, визначених новим Державним стандартом такі чинними освітніми програмами для початкової школи.

Діагностувальна функція оцінювання – це можливість виявити стан набутого учнями досвіду навчальної діяльності відповідно до поставлених цілей, з'ясувати передумови стану сформованості отриманих результатів, причини виникнення утруднень, скоригувати процес навчання, відстежити динаміку формування результатів навчання та спрогнозувати їх розвиток.

Приклад: на уроці математики учні виконують діагностичну роботу на додавання в межах 20. Учитель помічає, що багато дітей роблять помилки при переході через десяток, тому планує кілька повторювальних ігрових вправ саме на цю навичку.

Компетентнісно орієнтоване завдання – це завдання, яке спрямоване не лише на перевірку знань, а й на формування вміння застосовувати їх у реальних або наближених до життя ситуаціях.

Приклад: учням пропонують уявити, що вони організовують шкільну екскурсію. Вони мають обрати місце,

скласти список необхідного, написати звернення до директора і розрахувати витрати - це компетентнісно орієнтоване завдання, бо охоплює навички з мови, математики, комунікації й планування.

Об'єкти оцінювання – *результати навчання учня/учениці, у тому числі процес їх досягнення ним/нею.*

Приклад: учень навчився складати речення з поданими словами (результат), але ще потребує допомоги у визначенні порядку слів у реченні (процес). Учителю оцінює не лише правильність речення, а й те, як дитина міркує, добирає слова та використовує підказки.

Об'єктивні результати навчання – *знання про предмети і явища навколишнього світу, взаємозв'язки і відношення між ними, уміння та навички оперувати знаннями, уміння застосовувати набутий досвід навчальних дій, досвід творчої діяльності, що відображено в обов'язкових/очікуваних результатах навчання, визначених в освітній програмі закладу загальної середньої освіти.*

Приклад: після вивчення теми «Речення» учень: розрізняє речення за метою висловлювання, правильно ставить розділові знаки в кінці речення, будує речення з 3–5 слів, дотримуючись порядку слів.

Орієнтовна рамка оцінювання результатів навчання та очікувані результати, окреслені в освітній програмі – *основа формулювання оцінювальних суджень.*

Приклад: в «Орієнтовній рамці» зазначено: визначає спосіб подолання виявленого утруднення за наданими орієнтирами; на його основі учитель формулює судження: «*Ти правильно обрав пам'ятку для пояснення способу обчислення, водночас дотримуйся послідовності дій*».

Основою для підсумкового оцінювання результатів навчання **за рік** можуть бути результати виконання тематичних діагностувальних робіт, записи оцінювальних суджень про результати навчання, зафіксовані на носіях зворотного зв'язку з батьками, спостереження вчителя у процесі формувального оцінювання.

Рекомендуємо визначати підсумкову оцінку за рік з урахуванням динаміки досягнення того чи іншого результату навчання.

Особистісні надбання учня/учениці – *активність, ініціативність; старанність, наполегливість; комунікабельність, здатність співпрацювати; самостійність, відповідальність; ціннісні ставлення, які він/вона виявляє у процесі досягнення результату навчання.*

Приклад: під час роботи над спільним проектом «Моя родина» Софійка виявила ініціативу в доборі матеріалів, відповідально виконувала свою частину завдання, охоче співпрацювала з однокласниками та допомагала їм, демонструючи комунікабельність і командний дух.

Оцінювання – *процес отримання даних про стан сформованості результатів навчання учнів, аналіз отриманих даних та формулювання на його основі суджень про об'єкт, який оцінюють.*

Приклад оцінювання в 1 класі:

Тема уроку: Звуки і букви. Буква М

Очікуваний результат: Учень розпізнає звук [м], позначає його буквою «М», читає прості слова з цією буквою.

Як проходить оцінювання:

1. Отримання даних:

Учитель проводить гру «Слово на мишку» – учні ловлять слова

з буквою «М» на картках і читають уголос.

2. Аналіз даних:

Учитель спостерігає, хто легко читає, хто плутає звуки, хто не розпізнає букву «М».

3. Формулювання суджень:

– Віра читає впевнено – сформовано навичку читання зі звуком [м].

– Андрій плутає «М» і «Н» – потребує додаткового закріплення.

– Оля мовчить, не читає – потрібно підібрати індивідуальну роботу.

Оцінювальне судження – розкриває прогрес учнів/учениць та поради щодо подолання утруднень, за їх наявності, у досягненні очікуваних результатів навчання відповідно до програмових вимог.

Приклад: Артем впевнено читає вголос, правильно інтонуючи речення. Щоб покращити розуміння прочитаного, рекомендуємо ставити запитання до тексту та переказувати його зміст своїми словами.

Приклад: після виконання письмової роботи учень заповнює просту таблицю: «Я впорався» «Було складно» «Хочу потренуватись ще».

Або каже: «Я задоволений, бо правильно розв'язав усі приклади» чи «Мені було важко писати без помилок – потренуюсь удома».

Або після вправи учні ставлять кольорові позначки в таблиці:

Зелений – «усе зрозумів»,

Жовтий – «ще трохи потренуюсь»,

Червоний – «потрібна допомога».

Підсумкове оцінювання – результати навчання учня/учениці за рік. Приклад: у кінці навчального року вчитель

зазначає у Свідоцтві досягнень та у класному журналі: «Олег, учень 3 класу. має такі результати з математичної освітньої галузі:

- читає, записує, утворює, порівнює числа в межах 1000, визначає склад числа – В (високий рівень);
- володіє навичками додавання і віднімання чисел, множення та ділення – Д (достатній рівень);
- аналізує текст задачі, створює за потреби модель, обґрунтовує спосіб розв'язування, розв'язує задачу, перевіряє розв'язок – Д (достатній рівень).

Рівнева оцінка – оцінювальне судження із зазначенням рівня результату може виражатися як усно, так і письмово та позначати буквами: «початковий» (П), «середній» (С), «достатній» (Д), «високий (В)».

Приклад: читання (3 клас): «Учень читає повільно, але правильно. Розуміє зміст прочитаного з допомогою вчителя» – рівень: С (середній). Приклад: математика (2 клас): «Учениця швидко і правильно виконує дії, пояснює розв'язання задач. Застосовує знання у нових ситуаціях» – рівень: В (високий).

Самооцінювання – процес, під час якого учень самостійно оцінює власні досягнення, труднощі та прогрес у навчанні.

Свідоцтво досягнень учня – надає розгорнуту характеристику результатів навчання учня/учениці, здобутих протягом навчального року.

Приклад: у «Свідоцтві досягнень» учениці 2 класу (Сформовано – $\sqrt{\quad}$; ще формується – нічого не записувати). зазначено: «Марічка читає свідомо, виразно, вміє переказувати зміст прочитаного. Має успіхи у розв'язуванні задач, потребує підтримки під час письма під диктовку. Активно бере участь у груповій роботі, проявляє ініціативу».

Тематична діагностувальна робота – засіб зворотного зв'язку стосовно опанування учнями частиною очікуваних/обов'язкових результатів навчання з метою оперативного регулювання та коригування освітнього процесу задля підвищення його ефективності.

Приклад: після завершення теми «Числа в межах 20» учні виконують письмову роботу: обчислюють приклади на додавання і віднімання, розв'язують задачу, порівнюють числа.

Тематичні діагностувальні роботи з предметів вивчення таких освітніх галузей, як «Технологічна», «Інформатична», «Мистецька» і «Фізкультурна», а також з курсів за вибором, зазвичай, не проводять.

Формувальне оцінювання – процес цілеспрямованого спостереження за особистісним розвитком і навчальним поступом учня з метою надання зворотного зв'язку, підтримки та побудови індивідуальної освітньої траєкторії.

Формувальна функція оцінювання – відстеження динаміки навчального поступу учня/учениці, визначенням його/її навчальних потреб та подальшим спрямуванням освітнього процесу на підвищення ефективності навчання з урахуванням виявлених результатів навчання.

Приклад:

1. Виконання завдання:

Діти складають речення за малюнком на дошці (наприклад, «Кіт спить на ліжку»).

2. Учитель уважно слухає та записує типові помилки:

- Петрик сказав: «На ліжку кіт спить».
- Оленка: «Спить кіт ліжку».

3. Аналіз та зворотний зв'язок:

Учитель м'яко коментує:

– «Петрику, ти гарно підібрав слова! А як можна зробити речення більш звичним для слуху?»

– «Оленко, спробуй подумати, чого не вистачає між словами.»

4. Наступне завдання – з урахуванням потреб:

Для Петрика – вправа на правильний порядок слів.

Для Оленки – вправа з опорними словами + картинка.

5. Висновок учителя:

Учні перебувають на різних етапах опанування навички.

Необхідно індивідуалізувати підхід, надати підказки, додаткові зразки.

ОРГАНІЗАЦІЯ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В НУШ

Булінг – цілеспрямоване, повторюване приниження, образи, залякування або агресія з боку однолітків чи дорослих.

Приклад: коли учні постійно насміхаються з однокласника через його одяг або мову – це булінг.

Важковиховуваність – сукупність рис або поведінкових проявів дитини, які ускладнюють процес виховання.

Приклад: учень відмовляється виконувати завдання, провокує однокласників, не реагує на зауваження вчителя.

Виховання в Новій українській школі (НУШ) – наскрізний процес, який інтегрований у навчальний процес, а не відокремлений від нього.

Воно спрямоване на формування всебічно розвиненої особистості, яка ґрунтується на загальнолюдських та національних цінностях, таких як гідність, чесність, повага, відповідальність, патріотизм. НУШ передбачає перехід від окремих виховних заходів до впровадження виховного впливу через кожну навчальну дисципліну, а також створення сприятливого виховного середовища.

Приклад: під час ранкового кола учні обговорюють, як допомагати однокласникам, якщо їм сумно або важко, учаться емпатії.

Виховна справа – вид (форма) організації і здійснення конкретної діяльності з метою виховання.

Важливим аспектом є створення атмосфери взаєморозуміння та підтримки, а також сприяння розвитку творчих здібностей та соціальних навичок учнів.

Приклад: тематичний день «Добрі справи», під час якого учні виконують маленькі добрі вчинки й діляться ними з класом чи школою.

Виховний захід – організована діяльність, спрямована на досягнення конкретних виховних цілей та завдань, шляхом цілеспрямованої взаємодії вихователя з вихованцями.

Це форма виховної роботи, яка має чітку мету, зміст, методи та засоби.

Приклад: діти беруть участь у класній годині на тему «Дружба та взаємодопомога»

Відповідальність – здатність людини усвідомлювати наслідки своїх дій та рішень, брати на себе зобов'язання та виконувати їх, а також бути готовим нести відповідальність за свої вчинки, як позитивні, так і негативні.

Приклад: учень виконує доручення класу і звітує про результати.

Вправління – багаторазове повторення дій з метою набуття навичок або вдосконалення вмінь.

Приклад: щоденне написання каліграфічних рядків формує гарний почерк у молодшого школяра.

Гідність – відображає уявлення про цінність кожної людини, як моральної особистості.

Приклад: гідна людина, відстоюючи свої інтереси, завжди бере до уваги, чи не ображає вона іншу людину і чи не виглядає вона зверхньою щодо інших навіть тоді, коли правда на її боці.

Громадянська свідомість – розуміння учнями своїх прав і обов'язків, готовність діяти відповідально у школі та громаді, брати участь у прийнятті рішень.

Приклад: клас обирає старосту відкритим голосуванням, учні висувають кандидатів та формулюють передвиборчі програми.

Гурток – форма роботи, яка доповнює систему обов'язкових занять, що сприяє розвитку здібностей та інтересів дітей.

Приклад: у школі працює театральний гурток, де учні готують виставу до свята.

Демократія – форма державного устрою, в якій народ є джерелом влади, і він може здійснювати цю владу безпосередньо або через своїх представників.

В основі демократії лежить принцип рівності всіх громадян, їхніх прав та свобод, а також участь у прийнятті рішень, що стосуються суспільств.

Демократія в школі – це створення у навчальному закладі атмосфери, де всі учасники освітнього процесу (учні, вчителі, адміністрація, батьки, персонал) мають право голосу, відчують повагу та рівність, а також залучені до прийняття важливих рішень, що стосуються життя школи.

Приклад: клас обирає представників для участі у шкільному самоврядуванні.

Дискримінація – несправедливе або упереджене ставлення до людини через її стать, зовнішність, вік, мову, національність тощо.

Приклад: в класі дитину ігнорують лише тому, що вона в окулярах.

Дисциплінованість – здатність дотримуватись встановлених правил і норм поведінки.

Приклад: дитина чітко дотримується розкладу дня і завжди приходять на уроки вчасно.

Дозвілля дітей – вільний від навчання час, який дитина проводить для відпочинку або розвитку.

Приклад: після уроків учень іде на прогулянку або читає улюблену книжку.

Доручення – метод конкретних завдань учителя, батьків, колективу, що сприяє збагаченню досвіду позитивної поведінки, вихованню гуманних якостей особистості, відповідальності, старанності.

Приклад: відвідати хворого товариша, надати допомогу слабкому учню.

Екологічна свідомість – розуміння дитиною важливості збереження природи, відповідальне ставлення до довкілля.

Приклад: клас сортує сміття та створює екологічні плакати про захист планети.

Емпатія – здатність розуміти емоційний стан іншої людини.

Приклад: учениця підтримала подругу, яка засмутилася через погану оцінку.

Заохочення – форма впливу на дитину, що передбачає схвалення її вчинків для мотивації.

Приклад: за гарну поведінку учень отримав наліпку з усмішкою.

Здоровий спосіб життя – усе в людській діяльності, що стосується збереження і зміцнення здоров'я, все, що сприяє

виконанню людиною всіх своїх людських функцій через діяльність з оздоровлення умов життя – праці, відпочинку, побуту.

Приклад: щодня після уроків учні разом із вчителем виконують руханку на свіжому повітрі.

Індивідуальні особливості особистості – відмінності у темпераменті, характері, здібностях, що впливають на розвиток дитини.

Приклад: одна дитина потребує більше часу для засвоєння матеріалу, інша – схоплює з першого разу.

Індивідуальність – унікальні риси кожної дитини, що відрізняють її від інших.

Приклад: один учень любить малювати, інший – розповідати казки.

Інклюзивні підходи у вихованні – система виховних методів і принципів, яка враховує індивідуальні особливості, потреби та можливості кожної дитини, забезпечуючи рівноправну участь усіх учнів – незалежно від їхніх фізичних, інтелектуальних, соціальних чи емоційних відмінностей – у шкільному житті.

Інклюзивне виховання базується на повазі, співчутті, підтримці й створенні безпечного середовища, де кожна дитина відчуває себе прийнятою та цінною.

Приклад: у класі проводять виховну годину на тему дружби. Вчитель планує вправи так, щоб усі діти могли брати участь: учень з порушенням мовлення демонструє свою відповідь малюнком, дитина з гіперактивністю бере участь у рухливій грі, а всі учні працюють у змішаних парах, підтримуючи одне одного.

Канікули – періоди відпочинку між навчальними семестрами.

Приклад: під час літніх канікул діти їздять у табори та відпочивають із родиною.

Компетентнісний підхід у вихованні – орієнтація виховної діяльності на формування в учнів здатності ефективно діяти в різних життєвих ситуаціях, використовуючи знання, вміння, навички, цінності та особисті якості.

Приклад: під час проєкту «Чисте довкілля» учні не лише прибирають шкільне подвір'я, а й планують, організовують роботу та презентують свої ідеї для покращення екології.

Культурне різноманіття – це наявність різних культур, традицій, мов, вірувань та способів життя в одному суспільстві або в світі загалом.

Приклад: учні готують презентації про традиції різних народів.

Милосердя – здатність співчувати, прощати, допомагати тим, хто потребує.

Приклад: клас збирає подарунки для дітей з дитячого будинку.

Морально-етичні цінності – внутрішні орієнтири, які визначають правильну поведінку людини у ставленні до себе, інших і суспільства.

Приклад: діти обговорюють, чому важливо бути чесним, допомагати іншим та вибачатися, якщо помилився.

Наскрізний процес виховання – інтегрований підхід до формування особистості, де виховні цілі та завдання пронизують увесь освітній процес та всі види діяльності учнів.

Це означає, що виховання відбувається не лише під час спеціальних виховних заходів, а й у процесі навчання, спілкування,

взаємодії з однолітками та вчителями, а також у позашкільній діяльності.

Приклад: під час уроку математики вчитель використовує приклади задач про справедливий поділ ресурсів, формуючи в учнів соціальну справедливість.

Неслухняність – порушення дитиною встановлених правил або вимог дорослих.

Приклад: учень навмисно перебиває вчителя під час пояснення теми.

Організованість – здатність дитини раціонально планувати свій час і дії.

Приклад: школяр самостійно зібрав портфель і вчасно ліг спати.

Особистість – активний суб'єкт суспільних відносин і свідомої діяльності, має певні психологічні характеристики, які впливають на її поведінку та взаємодію з навколишнім світом.

Приклад: учитель розвиває в учневі почуття відповідальності та самостійності.

Охорона дитинства – система заходів для забезпечення прав, здоров'я та безпеки дітей.

Приклад: в школі регулярно проводяться інструктажі з безпеки життєдіяльності.

Партнерство з батьками – модель взаємодії, де вчителі, учні та батьки об'єднуються як рівноправні учасники освітнього процесу, спільно працюючи над досягненням спільних цілей та розв'язанням освітніх завдань.

Передбачає діалог, взаємоповагу, взаємодію та розподілене лідерство.

Приклад: участь батьків у зборах з обговоренням навчальних та виховних питань, а не лише констатацією недоліків.

Патріотизм – це любов до Батьківщини, відданість своєму народові та готовність діяти на благо своєї країни. Це почуття приналежності до певної нації, її культури, історії та традицій.

Патріотизм проявляється не лише в словах, але й у конкретних діях, спрямованих на захист та розвиток своєї країни.

Приклад: учні беруть участь у волонтерському проєкті «Листи для воїнів».

Патріотичне виховання – процес формування в особистості почуття любові до своєї Батьківщини, поваги до її історії, культури, традицій, а також готовності брати участь у її розбудові та захищати її інтереси.

Приклад: учні влаштовують виставку «Україна – мій дім» із власними малюнками про рідне місто та родинні традиції.

Повага до дитини – визнання її гідності, права на власну думку, потребу у безпеці й любові.

Приклад: учитель вислухав думку учня і подякував за щирість.

Повага до життя – бережливе ставлення до всього живого.

Приклад: клас вирішує не знищувати комах у дворі, а спостерігати за ними.

Повага до закону – ставлення до законів як до обов'язкових для виконання правил, що регулюють життя суспільства, а також усвідомлення їх важливості для забезпечення порядку та справедливості.

Включає в себе як дотримання законів, так і позитивне сприйняття їх ролі.

Приклад: у школі працюють згідно Конституції України.

Повага до рідної мови і культури – визнання важливості мови та культурних традицій як невід'ємної частини ідентичності народу, а також активне їх використання, збереження та передача наступним поколінням. Включає в себе шанобливе ставлення до мови, її вивчення та використання у повсякденному житті, а також збереження та популяризацію народних традицій, звичаїв, пісень, танців, ремесел та інших елементів культури.

Приклад: учні співають українських народних пісень на шкільному святі.

Повага до себе та інших – визнання цінності своєї особистості та оточення.

Приклад: учні уважно слухають одне одного, не перебивають на уроці.

Показник моральної вихованості особистості – єдність моральної свідомості та поведінки, єдність слова і діла, наявність активної за формою та моральної за змістом життєвої позиції.

Покарання – вплив на дитину з метою виправлення її негативної поведінки.

Приклад: за списування учень тимчасово позбавлений участі в улюбленому гуртку.

Права людини – основні свободи та можливості, які належать кожній людині від народження, незалежно від її раси, статі, мови чи віри.

Приклад: кожна дитина має право на освіту та безпечне середовище в школі.

Привчання – цілеспрямований процес формування у дитини звичок або правил поведінки.

Приклад: учителька щодня привчає дітей мити руки перед їжею.

Приклад у вихованні – поведінка дорослого, що служить моделлю для наслідування.

Приклад: учитель ніколи не спізнюється на уроки і учні наслідують його пунктуальність.

Примус – вплив, що змушує дитину діяти всупереч її бажанню.

Приклад: учень був змушений вивчити вірш під тиском батьків, хоча йому це не подобалося.

Прохання – звернення до дитини з метою добровільного виконання певної дії.

Приклад: учитель попросив учня допомогти однокласнику з виконанням завдання.

Робота класного керівника – цілеспрямована, системна, планована діяльність, яка будується на основі програми виховання всього освітнього закладу, аналізу попередньої діяльності, позитивних та негативних тенденцій суспільного життя, на основі особистісно-орієнтованого підходу з урахуванням актуальних завдань, що стоять перед педагогічним колективом школи, і ситуації у класному колективі, міжжетнічних, міжконфесійних відносин.

Приклад: класний керівник 4-Б класу, пані Олена, на початку навчального року провела анкетування учнів і бесіди з

батьками, щоб виявити інтереси, проблеми та індивідуальні особливості кожного учня. Спираючись на результати аналізу та Програму виховання школи, вона розробила річний план виховної роботи, у якому передбачила заходи з формування толерантності, протидії булінгу, патріотичного виховання та екологічної свідомості.

З урахуванням того, що у класі навчаються діти різних національностей і віросповідань, пані Олена організувала цикл бесід і творчих занять на тему «Культура та традиції народів світу», які допомогли створити атмосферу поваги та взаєморозуміння. Також вона залучила учнів до участі в загальношкільному волонтерському проєкті «Тепло сердець – для ЗСУ», щоб сприяти розвитку громадянської відповідальності й співпереживання. Усі ці дії були системними, планованими та відповідали як потребам класного колективу, так і стратегічним завданням школи.

Самовиховання – *свідоме вдосконалення власної поведінки, характеру та навичок.*

Приклад: дитина вирішила не вживати грубих слів і стежити за мовленням.

Світогляд – *система уявлень, поглядів і переконань, що формуються у дитини.*

Приклад: після екскурсії до музею учень почав цікавитись історією рідного краю.

Свобода – *можливість діяти, думати, говорити без примусу.* Приклад: учні можуть вільно висловлювати свою думку на класній годині.

Солідарність – *єдність, взаємодопоміжність та спільність інтересів, поглядів і дій між людьми.*

Приклад: учні класу готуються до спортивної естафети та підтримують кращих спортсменів.

Соціалізація учнів – процес входження дитини в суспільство, під час якого вона засвоює соціальні норми, ролі та правила взаємодії з іншими.

Приклад: у грі «Магазин» учні розігрують соціальні ролі, учаться взаємодіяти, домовлятися, вирішувати конфлікти.

Соціально-політичні цінності – переконання та ідеали, які визначають ставлення суспільства до певних явищ, процесів та ідей, що стосуються суспільного життя та влади.

Приклад: під час обговорення статуту школи учні вчаться домовлятися, виявляють ініціативу, дотримуються обраних правил.

Справедливість – рівне ставлення до всіх, врахування прав кожного.

Приклад: учитель дає однакові шанси на участь у конкурсі всім учням.

Темперамент – вроджені особливості нервової системи, що впливають на поведінку та емоційність дитини.

Приклад: холерик швидко захоплюється, але так само швидко втрачає інтерес.

Толерантність – здатність приймати та поважати різноманіття культур, поглядів, переконань та поведінки інших людей, навіть якщо вони відрізняються від наших власних.

Приклад: у класі навчаються діти з різних країн – їх усіх сприймають рівноцінно.

Турбота – увага до потреб інших, готовність допомогти.

Приклад: учень підтримує друга, який переживає через невдачу відповідь.

Учніське самоврядування – добровільне об'єднання учнів, яке має на меті залучення школярів до участі в управлінні класом або закладом освіти та вирішенні питань, що стосуються їхнього життя в школі.

Приклад: участь у розробці та реалізації шкільних проєктів, вирішення питань, що стосуються дисципліни та правил у школі, участь у роботі шкільної ради та інших органів управління школою, захист прав та інтересів учнів.

Форми виховної роботи – варіанти організації виховного процесу, композиційна побудова виховного заходу.

Приклад: вікторина, змагання, квест, свято, читацька конференція тощо.

Ціннісне ставлення – конкретне виявлення цінностей у поведінці, вчинках, словах людини.

Це практичне втілення того, що для неї важливо.

Приклад: дбайливе ставлення до довкілля, активна природоохоронна поведінка.

Ціннісне ставлення особистості до суспільства і держави виявляється у таких якостях, як патріотизм, національна самосвідомість, правосвідомість, політична культура та культура міжетнічних стосунків.

Приклад: учень бере участь у святкуванні Дня незалежності України, вивчає історію свого краю, поважає державні символи, активно долучається до волонтерських ініціатив для допомоги військовим.

Ціннісне ставлення до людей виявляється в моральній активності особистості, прояві чуйності, чесності, правдивості,

працелюбності, справедливості, гідності, милосердя, толерантності, совісті, миролюбності, доброзичливості, готовності допомогти іншим, обов'язковості, добросовісності, ввічливості, делікатності, тактовності; вмінні працювати з іншими; здатності прощати і просити пробачення, протистояти проявам несправедливості, жорстокості.

Приклад: учениця допомагає однокласнику, який захворів, з домашніми завданнями; завжди вітається, дякує, вибачається, коли потрібно; бере участь у благодійному ярмарку, щоб зібрати кошти на лікування дитини.

Ціннісне ставлення до себе виступає важливою умовою сформованості у дітей та учнівської молоді активної життєвої позиції і передбачає сформованість у зростаючої особистості вміння цінувати себе як носія фізичних, духовно-душевних та соціальних сил.

Приклад: хлопець дотримується здорового способу життя, відмовляється від шкідливих звичок, займається спортом, саморозвивається, читає книжки, цінує свою гідність і вміє сказати «ні» тиску з боку однолітків.

Ціннісне ставлення до природи формується у процесі екологічного виховання і виявляється у таких ознаках: усвідомлення цінності природи в житті людини, самоцінності природи; почуття особистої причетності до збереження природних багатств, відповідальності за них; здатність особистості гармонійно співіснувати з природою, поводитися компетентно, екологічно безпечно; критична оцінка споживацько-утилітарного ставлення до природи, яке призводить до порушення природної рівноваги, загострення екологічної кризи; вміння протистояти проявам такого ставлення доступними способами; активна участь у практичних природоохоронних заходах; здійснення

природоохоронної діяльності з власної ініціативи; посилене екологічне просвітництво.

Приклад: клас організовує прибирання шкільного подвір'я, висаджує дерева, бере участь в екологічному конкурсі, учні здають макулатуру, сортують сміття тощо.

Ціннісне ставлення до мистецтва формується у процесі естетичного виховання і виявляється у відповідній ерудиції, широкому спектрі естетичних почуттів, діях і вчинках, пов'язаних із мистецтвом.

Приклад: учениця відвідує художню школу, захоплюється живописом, ділиться своїми малюнками на виставках, із задоволенням слухає класичну музику та вміє висловити емоції, які викликає твір мистецтва.

Ціннісне ставлення до праці, яке передбачає усвідомлення дітьми та учнівською молоддю соціальної значущості праці, розвинену потребу в трудовій активності, ініціативність, схильність до підприємництва; розуміння економічних законів і проблем суспільства, шляхів їх розв'язання, готовність до творчої діяльності, конкурентоспроможності й самореалізації в умовах ринкових відносин, сформованість працелюбності й мобільності як базових якостей особистості.

Приклад: учень бере участь у шкільному ярмарку з власноруч виготовленими виробами, проявляє ініціативу в гуртковій роботі, відповідально виконує доручення під час практики, мріє створити власний бізнес.

Цінності Нової української школи – базові орієнтири НУШ, що включають морально-етичні цінності, такі як гідність, чесність, справедливість, турбота, повага до життя, до себе та інших людей, а також соціально-політичні цінності, зокрема

свобода, демократія, культурне різноманіття та повага до мови і культури.

Приклад: під час класної години учні обговорюють, чому важливо поважати інших незалежно від їхнього походження чи вірувань.

Чесність – *відкритість, правдивість у словах і вчинках.*

Приклад: дитина зізнається, що випадково зламала олівець товариша.

Чуйність – *емоційна уважність до стану та почуттів інших.*

Приклад: учень помітив, що товариш сумний, і запитав, чи потрібна допомога.

Шанобливе ставлення до довкілля – *відповідальне та дбайливе ставлення до природи, яке проявляється у збереженні її ресурсів, запобіганні забрудненню та охороні біорізноманіття.*

Передбачає усвідомлення взаємозв'язку між людиною та природою, де турбота про довкілля розглядається як турбота про власне майбутнє.

Приклад: клас доглядає за шкільним садом, не смітить у на подвір'ї.

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА

Адаптація – зміна форми подачі навчального матеріалу без зміни цілей навчання.

Наприклад, замість тексту – картки з малюнками або аудіозапис.

Приклад: для учня з аутизмом адаптували форму подання завдань: замість усних інструкцій – наочні картки з алгоритмом виконання.

Асистент вчителя – фахівець, який працює поруч із учителем у класі, де навчаються діти з особливими освітніми потребами (ООП).

Його завдання – допомагати вчителю організовувати навчальний процес, адаптувати матеріали, підтримувати учнів, сприяти їхній участі в освітньому середовищі. Посада вводиться у закладах освіти, де запроваджене інклюзивне навчання, для роботи з учнями з особливими освітніми потребами з розрахунку 1 ставка на клас, у якому навчаються такі діти

Приклад: під час уроку читання асистент вчителя допомагає Іванові зорієнтуватися в тексті, а також організовує групову роботу з урахуванням потреб інших учнів.

Асистент дитини – особа (волонтер, спеціально підготовлений працівник або батьки), яка забезпечує індивідуальний супровід дитини з ООП під час освітнього процесу.

Асистент допомагає дитині в комунікації, пересуванні, самообслуговуванні та навчанні залежно від її потреб. Його роль – бути «містком» до самостійності.

Приклад: асистент дитини Олег супроводжує Яринку з ДЦП по шкільних коридорах, допомагає їй тримати зошит та зручно сісти за парту.

Бар'єри в освіті – перешкоди (фізичні, соціальні, освітні), які заважають рівному доступу до якісної освіти або унеможливають доступ до навчання.

Приклад: відсутність ліфта у школі обмежує доступ учня на візку.

Висновок – документ, що формулюється фахівцями ПМПК за результатами психолого-педагогічного вивчення дитини.

У висновку ПМПК описано особливості розвитку дитини, що допомагає педагогам у подальшій розробці індивідуальної програми розвитку. Висновок ПМПК є підставою для направлення дітей органами управління освітою в загальноосвітні навчальні заклади, класи (групи) з інклюзивним навчанням, спеціальні дошкільні і загальноосвітні навчальні заклади з урахуванням побажань батьків (осіб, які їх замінюють) та організації належної корекційно-розвивальної роботи.

Приклад: висновок містить: інклюзивне навчання, 2 години логопеда щотижня, корекційно-розвиткові заняття з психологом.

Дискримінація – порушення рівних прав через особисті особливості.

Приклад: учитель відмовляється працювати з дитиною з аутизмом.

Диференційоване навчання – підхід, при якому вчитель враховує рівень знань, здібностей, інтересів і темп навчання кожного учня, пропонуючи різні способи засвоєння матеріалу.

Це створює умови для успішного навчання як дітей з ООП, так і всіх інших.

Приклад: на уроці математики частина учнів вирішує прості приклади, інші – складні задачі з логічним навантаженням, а хтось працює з наочністю.

Індивідуальна освітня траєкторія – персональний шлях реалізації особистісного потенціалу здобувача освіти, що ґрунтується на виборі здобувачем освіти видів, форм і темпу здобуття освіти, суб'єктів освітньої діяльності та запропонованих ними освітніх програм, навчальних дисциплін і рівня їх складності, методів і засобів навчання.

Індивідуальна освітня траєкторія формується з урахуванням здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду здобувача освіти, а також з урахуванням спеціальних законів.

Приклад: учитель обирає додаткові вправи з математики для Злати, яка любить логічні задачі, і водночас створює творчий проєкт з казкового малювання для Катерини.

Індивідуальна програма розвитку – документ, що забезпечує індивідуалізацію навчання особи з особливими освітніми потребами, закріплює перелік необхідних психолого-педагогічних, корекційних потреб/послуг для розвитку дитини та розробляється групою фахівців з обов'язковим залученням батьків дитини з метою визначення конкретних навчальних стратегій і підходів до навчання.

Приклад: у програмі для учня з дислексією зазначено регулярні заняття з фонетики, читання у парах і використання аудіокниг.

Індивідуальний навчальний план – документ, що визначає послідовність, форму і темп засвоєння здобувачем освіти освітніх компонентів освітньої програми з метою реалізації його індивідуальної освітньої траєкторії та

розробляється закладом освіти у взаємодії із здобувачем освіти за наявності необхідних для цього ресурсів.

Приклад: для Максима, який потребує більше часу на контрольні, план включає 1,5 години замість 1 години на ту саму тему плюс тест через тиждень.

Інклюзивне навчання – *система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників.*

Приклад: у класі з інклюзивним навчанням поряд з усіма учнями навчається Андрій, який має аутизм. Для нього створено індивідуальну програму розвитку, є асистент учителя, і під час уроків використовуються візуальні підказки.

Інклюзивне освітнє середовище – *сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей.*

Приклад: вхід у школу обладнано пандусом, є зони з регульованим світлом і персональні куточки для учнів, які вразливі до шуму.

Інклюзивно-ресурсний центр (ІРЦ) – *це установа, яка створена з метою реалізації права дітей з особливими освітніми потребами віком від 2 до 18 років на здобуття дошкільної та загальної середньої освіти, зокрема, у закладах професійної (професійно-технічної) освіти та інших навчальних закладах, які забезпечують здобуття загальної середньої освіти.*

ІРЦ мають забезпечити проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дітей; надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг; психолого-

педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами і, головне, дотримання права на здобуття освіти дітьми з ООП з урахуванням особливостей розвитку та задоволення особливих потреб нарівні зі своїми ровесниками.

Приклад: після звернення батьків ІРЦ провів комплексну оцінку розвитку шестирічної Софійки і надав школі рекомендації щодо інклюзивного навчання з логопедичною підтримкою.

Корекційно-розвиткові послуги (допомога) – комплексна система заходів супроводження особи з особливими освітніми потребами у процесі навчання, спрямованих на корекцію порушень шляхом розвитку особистості, її пізнавальної діяльності, емоційно-вольової сфери та мовлення.

Приклад: логопед проводить вправи з артикуляції, психолог – ігрові заняття для розвитку комунікації.

Модифікація – зміна змісту або очікуваних результатів відповідно до індивідуальних можливостей дитини, завдання може бути спрощене або замінене іншим.

Приклад: замість складання письмового твору учень із затримкою розвитку усно переказує вивчену казку – це модифікована форма завдання.

Особа з особливими освітніми потребами – особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту.

Приклад: Ігор потребує допомоги при орієнтації в навчанні через слабкий зір.

Особливі освітні потреби (ООП) – індивідуальні потреби дитини, які потребують додаткової підтримки в навчанні.

Приклад: учень із дислексією потребує більше часу для читання та адаптовані тексти

Педагогічний патронаж – спосіб організації освітнього процесу педагогічними працівниками, що передбачає забезпечення ними засвоєння освітньої програми здобувачем освіти, який за психофізичним станом або з інших причин, визначених законодавством, зокрема з метою забезпечення доступності здобуття освіти, потребує такої форми.

Приклад: учитель регулярно телефонує батькам першокласника, який щойно перейшов на інклюзивне навчання, і обговорює його успіхи та потреби.

Психолого-медико-педагогічна консультація (ПМПК) є методичною установою системи освіти України, що здійснює консультативну, методичну, психолого-педагогічну, корекційно-розвивальну, аналітичну, прогностичну, профілактичну та просвітницьку діяльність.

Приклад: після обстеження комісія визначає діагноз, рівень підтримки, форму навчання та перелік коригуючих занять.

Психолого-педагогічний супровід – комплексна система заходів з організації освітнього процесу та розвитку дитини, передбачених індивідуальною програмою розвитку.

Приклад: команда складає рекомендації, як допомогти Анні краще концентруватися – адаптовані завдання, перерви, ігрові паузи.

Психолого-педагогічні послуги – комплексна система заходів з організації освітнього процесу та розвитку особи з особливими освітніми потребами, що передбачені індивідуальною програмою розвитку та надаються

педагогічними працівниками закладів освіти, інклюзивно-ресурсних центрів, іншими фахівцями.

Приклад: психолог проводить діагностику уваги та тренує артикуляцію разом зі спеціалістом ЛФК.

Розумне пристосування – запровадження, якщо це потрібно в конкретному випадку, необхідних модифікацій і адаптацій з метою забезпечення реалізації особами з особливими освітніми потребами конституційного права на освіту нарівні з іншими особами.

Приклад: використання збільшувальних лінз, спеціальної клавіатури або програм для голосового набору.

Сімейна (домашня) форма здобуття освіти – спосіб організації освітнього процесу дітей самостійно їхніми батьками для здобуття формальної (дошкільної, повної загальної середньої) та/або неформальної освіти.

Відповідальність за здобуття освіти дітьми на рівні не нижче стандартів освіти несуть батьки. Оцінювання результатів навчання та присудження освітніх кваліфікацій здійснюються відповідно до законодавства.

Приклад: через хворобу Софійки навчання проводиться вдома, за програмою школи і з щотижневою перевіркою вчителя.

Соціальна інтеграція – процес залучення дітей з ООП до повноцінного життя колективу.

Вона передбачає не лише фізичну присутність у класі, а й активну участь у спільних заходах, грі, спілкуванні, формування дружніх стосунків.

Приклад: під час шкільного свята Ілля, учень з порушенням слуху, разом з усім класом бере участь у театральній постановці, де має свою роль і працює з сурдоперекладачем.

Спеціальне освітнє середовище – сукупність спеціальних умов, форм, методів і засобів навчання та виховання (спеціального кадрового забезпечення та спеціальних дизайну, обладнання, допоміжного устаткування, програмного забезпечення, електронних додатків, техніки, літератури тощо), що створюються у спеціальних закладах освіти (спеціальних класах, групах) для уможливлення та/або полегшення здобуття освіти певними категоріями осіб з особливими освітніми потребами та спрямовані на забезпечення їхнього подальшого розвитку, навчання, соціалізації, самореалізації, праці та життя в інклюзивному (безбар'єрному) суспільстві.

Приклад: клас із пониженим освітленням, звукошумоізоляцією, спеціалізованими меблями для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату.

Співпраця з батьками дітей з ООП – систематична взаємодія педагогів і фахівців із батьками дитини задля створення єдиного освітнього середовища.

Така співпраця базується на довірі, повазі й обміні інформацією, що сприяє кращій адаптації та розвитку дитини.

Приклад: щомісяця вчитель організовує зустріч із батьками Назара, обговорює прогрес у мовленні та радиться щодо корисних стратегій для дому.

Універсальний дизайн у сфері освіти – дизайн предметів, навколишнього середовища, освітніх програм та послуг, що забезпечує їх максимальну придатність для використання всіма особами без необхідної адаптації чи спеціального дизайну.

Приклад: підручники з адаптацією для слабозорих, ширші сходи та перила в коридорах, гнучкий розклад занять.

МЕТОДИЧНА РОБОТА ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Peer-to-peer підтримка (рівний навчає рівного) – взаємонавчання між педагогами на основі партнерства.

Приклад: молодий учитель і досвідчений наставник проводять спільний урок і обмінюються зворотним зв'язком.

Вебінари – онлайн-формат навчання з можливістю інтеракції (запитань, опитувань, коментарів).

Приклад: вебінар «Інтегровані уроки в НУШ: ідеї та інструменти».

Виставки педагогічних ідей – захід, на якому вчителі презентують авторські методики, розробки або освітні знахідки.

Приклад: виставка «Освітній лайфхак: мій улюблений прийом».

Дизайн-майстерні (EdDesign) – творчі сесії для розробки освітніх продуктів: уроків, інструментів, середовищ.

Приклад: EdDesign «Конструюємо урок з фінансової грамотності».

Конкурси фахової майстерності – змагання, що виявляють творчі та професійні здібності вчителя.

Приклад: конкурс «Найкраща ранкова зустріч року».

Майстер-класи – форма методичної роботи, де досвідчений педагог демонструє авторську методику чи прийоми роботи, залучаючи учасників до практики.

Приклад: майстер-клас «Використання конструктора Lego на уроках письма» з практичним конструюванням.

Марафони педагогічної досконалості – серія коротких завдань або заходів для щоденного професійного розвитку.

Приклад: 10-денний марафон «Секрети мотивації учня» з щоденними порадами і практиками.

Методична проблема (тема) – актуальне питання, над яким працює педагогічний колектив або окремих вчитель протягом певного періоду з метою вдосконалення педагогічної діяльності.

Приклад: учителька 2 класу обрала методичну проблему: «Формування читацької компетентності молодших школярів засобами інтерактивного читання».

Методична робота – важлива складова післядипломної педагогічної освіти, що має цілісну систему дій і заходів, спрямованих на підвищення кваліфікації та професійної майстерності кожного педагогічного працівника, розвиток творчого потенціалу педагогічних колективів навчальних закладів, досягнення позитивних результатів навчально-виховного процесу.

Вона має ґрунтуватися на сучасних досягненнях психолого-педагогічної науки з урахуванням досвіду діяльності педагогів і конкретного аналізу результатів навчально-виховного процесу.

Приклад: у межах методичної роботи вчителі початкової школи ОЗО №5 організували методичний тиждень на тему «Компетентнісне навчання у дії». Протягом тижня проводилися відкриті уроки, методичні студії, обговорення педагогічних кейсів та презентації авторських напрацювань. Особливу увагу приділено інтеграції цифрових інструментів у навчальний процес та впровадженню формувального оцінювання. Аналіз результатів учнівських робіт та рефлексії самих педагогів дав

змогу визначити ефективні методи викладання та формування індивідуальні траєкторії підвищення професійної майстерності.

Методичне об'єднання – постійно діюча професійна спільнота не менш як трьох спеціалістів одного фаху або освітнього напрямку, створена з метою підвищення їхньої професійної компетентності, обміну досвідом, удосконалення змісту, форм і методів навчання, а також впровадження новітніх досягнень педагогічної науки у практику.

Приклад: упродовж навчального року методичне об'єднання вчителів початкової школи працювало над темою «Компетентнісний підхід як основа формування наскрізних умінь молодших школярів». У межах роботи проведено 4 засідання, присвячені плануванню, аналізу навчальних результатів, інтеграції ІКТ, рефлексії практик; організовано відкриті уроки та взаємовідвідування з подальшим обговоренням сильних сторін і зон для розвитку; проведено тренінг із формувального оцінювання для впровадження сучасних інструментів оцінки; створено спільний онлайн-банк дидактичних матеріалів у Google-диску; вчителі взяли участь у вебінарах та онлайн-конференціях, результати яких представили колегам на методичних годинках; розроблено методичні рекомендації щодо розвитку читацької грамотності в 1–2 класах.

Методичні кластери / кейс-студії – об'єднання педагогів навколо певної проблеми або аналіз конкретного випадку (кейсу).

Приклад: кейс-студія «Індивідуальна траєкторія для дитини з ООП».

Міні-EdCampи у закладі освіти – локальні освітянські події з принципами рівності, добровільності та практичності.

Приклад: міні-EdCamp «Граючись – навчаємося: ігрові методи на уроках».

Науково-практичні конференції – захід, що поєднує наукові доповіді та практичні рекомендації для освітян.

Приклад: конференція «Компетентнісне навчання в початковій школі: теорія і практика».

Онлайн-дошки ідей (Padlet, Miro) – віртуальні простори для збору думок, рішень, ресурсів.

Приклад: дошка Padlet «Мої ідеї для ранкових зустрічей».

Освітні лабораторії змін – простори для експериментів, рефлексій і спільного пошуку змін в освіті.

Приклад: лабораторія «Антистрес-підхід на уроці: як допомогти учню відчувати безпеку».

Освітні челенджи – короткі ініціативи із закликом до участі в спільному освітньому дійстві.

Приклад: #7днів_мотивації: щодня ділитися власним прийомом мотивації в Telegram-спільноті.

Педагогічний досвід – сукупність знань, умінь і навичок, накопичених вчителем у процесі педагогічної діяльності, що сприяють досягненню високих результатів у навчанні та вихованні.

Приклад: учителька має багаторічний досвід організації учнівських проєктів з природознавства, у яких діти досліджують явища довкілля, працюють у групах і захищають результати – і це дає високий рівень зацікавленості та глибше розуміння матеріалу.

Педагогічні ігри – методичний захід у формі гри, що моделює професійні ситуації.

Приклад: гра «Урок навпаки» де вчителі стають учнями і оцінюють урок з іншого боку.

Педагогічні коучинг-сесії / фасилітаційні зустрічі – партнерська форма взаємопідтримки з питань професійного розвитку.

Приклад: фасилітаційна зустріч «Пошук рішень: як мотивувати учнів до читання».

Педагогічні стартапи – ініціативи, що презентують нові освітні ідеї, практики, підходи.

Приклад: стартап «Мобільна лабораторія у валізці» для інтегрованих уроків.

Педагогічні сторітелінги / презентації досвіду через відео або блог – розповіді про власну практику в креативній формі.

Приклад: відеоісторія «Мій шлях до інтеграції мистецтва в математику» на YouTube або допис у блозі з фото й прикладами.

Педагогічні читання – форма обміну досвідом через підготовлені виступи педагогів на обрану тему.

Приклад: педагогічні читання «Шевченко та початкова школа: нові підходи до вивчення».

Передовий педагогічний досвід – високоефективний, стабільний та відтворюваний педагогічний досвід, що демонструє нові підходи, методи та прийоми роботи, які значно покращують якість освітнього процесу.

Приклад: учителька початкової школи створила авторську систему уроків математики з використанням ігрових міні-

проєктів і LEGO. Після перевірки результатів роботи та презентації на конференції досвід визнано передовим і рекомендовано до поширення через педагогічну майстерню.

Подкаст-обговорення педагогічної теми – аудіоформат розмов на професійні освітні теми.

Приклад: подкаст «Мова серця: як розмовляти з дитиною про емоції».

Портфоліо вчителя – зібрання індивідуальних освітніх досягнень, що демонструє професійний розвиток вчителя, його компетентності та результати роботи.

Приклад: у портфоліо вчительки містяться: сертифікати про підвищення кваліфікації, розробки інтегрованих уроків, фото- і відеоматеріали з уроків, відгуки батьків і учнів, опис досвіду впровадження НУШ-осередків у класі.

Професійні діалоги у форматі «Кава з експертом» – неформальна зустріч із фахівцем для обговорення актуальних тем.

Приклад: «Кава з експертом: як організувати STEM у звичайному класі».

«День відкритого класу» / «Педагог у фокусі» – відкриті заняття з аналізом та обговоренням досвіду.

Приклад: день відкритого класу: інтегрований урок з теми «Ліс і математика».

Семінари-практикуми – навчальні заняття з теоретичною частиною і практичним блоком.

Приклад: семінар-практикум «Креативне письмо на уроках української мови».

Тренінги – інтерактивна форма навчання, під час якої учасники активно взаємодіють, виконують вправи, обговорюють ситуації й формують конкретні навички.

Приклад: тренінг «Формування емоційного інтелекту в учнів початкової школи» з практичними вправами.

Участь у виставках і конкурсах – активна форма професійного зростання через презентацію власних доробків.

Приклад: участь у виставці «Ярмарок ідей НУШ» або конкурсі «Учитель року».

Фокус-групи – метод дослідження думок і ставлень невеликої групи вчителів/учнів/батьків через модеровану дискусію.

Приклад: фокус-група з учителями щодо ефективності ІКТ на уроках математики.

Форма методичної роботи – організаційний спосіб проведення методичних заходів, спрямованих на професійний розвиток педагогів, який передбачає певний формат взаємодії (індивідуальний, груповий чи колективний) та використовує традиційні й інноваційні методи для підвищення кваліфікації, обміну досвідом, впровадження новітніх педагогічних технологій і поглиблення фахових знань.

Приклад: засідання методичних об'єднань, тренінги, фокус-групи, майстер-класи, вебінари, педагогічні читання, педагогічні ігри, участь у виставках і конкурсах, науково-практичні конференції, семінари-практикуми, виставки педагогічних ідей, конкурси фахової майстерності, методичні кластери / кейс-студії, педагогічні коучинг-сесії / фасилітаційні зустрічі, дизайн-майстерні (EdDesign), педагогічні стартапи, освітні лабораторії змін, професійні діалоги у форматі «Кава з експертом», «День відкритого класу» / «Педагог у фокусі», міні-

EdCampи у закладі освіти, цифрові методичні хаби / Google-класи методистів, марафони педагогічної досконалості, освітні челенджі (наприклад, #7днів_мотивації), подкаст-обговорення педагогічної теми, онлайн-дошки ідей (Padlet, Miro), peer-to-peer підтримка (рівний навчає рівного), педагогічні сторітелінги / презентації досвіду через відео або блог тощо.

Цифрові методичні хаби / Google-класи методистів – онлайн-простори для зберігання і поширення методичних матеріалів.

Приклад: Google-клас методиста початкових класів із планами, шаблонами, формами.

АТЕСТАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Атестація педагогічного працівника – це обов'язкова процедура періодичної оцінки професійної діяльності педагогів з метою встановлення відповідності займаній посаді, присвоєння чи підтвердження кваліфікаційної категорії або педагогічного звання і здійснюється з дотриманням принципів академічної доброчесності.

Приклад: учителька музичного мистецтва пані Людмила працює на посаді вже 6-й рік. У встановлений термін вона проходить чергову атестацію, щоб підтвердити відповідність займаній посаді та претендувати на присвоєння кваліфікаційної категорії «спеціаліст другої категорії».

Підвищення кваліфікації педагогічних працівників – це безперервний процес професійного розвитку, який здійснюється відповідно до законодавства та є обов'язковою умовою для проходження атестації. Здобуття освіти в закладах вищої або фахової передвищої освіти в цей період також зараховується як підвищення кваліфікації.

Приклад: учителька початкових класів пані Ірина проходить чергову атестацію. За останні 5 років вона набрала сумарно 156 годин підвищення кваліфікації, що відповідає вимогам. У її переліку:

Онлайн-курс «Компетентнісний урок у початковій школі» – 30 год.

Очний тренінг «STEM-підходи в початковій освіті» – 24 год.

Вебінарний марафон «Цифрові інструменти в роботі вчителя» – 20 год.

Курси підвищення кваліфікації при ІППО – 48 год.

Внутрішнє навчання у школі (наказ по ЗЗСО) – 10 год.

Онлайн-курс «Робота в інклюзивному класі» – 8 год.

Вебінар «Профілактика професійного вигорання вчителя» – 4 год.

Курс «Психологічна безпека учасників освітнього процесу» – 6 год.

Позачергова атестація – це процедура оцінювання, що проводиться раніше ніж через п'ять років:

за ініціативою педагогічного працівника, якщо він відповідає кваліфікаційним вимогам та має:

- визнання переможцем (лауреатом) фахових конкурсів;
- науковий ступінь або авторські розробки;
- успішно пройшов сертифікацію;

за ініціативою керівника закладу освіти, у разі наявності підстав щодо зниження якості педагогічної діяльності (на основі аналізу виконання посадових обов'язків);

за результатами інституційного аудиту, якщо виявлено низьку якість освітньої діяльності може ініціюватися засновником або органами управління для керівників закладів чи структурних підрозділів.

Приклад: пан Ігор подав заяву на позачергову атестацію, адже має значні досягнення: участь у міжнародних освітніх проєктах, високі результати учнів у конкурсах, впровадження інноваційних технологій. Він достроково підтверджує відповідність займаній посаді та отримує педагогічне звання.

Чергова атестація – це планова процедура оцінювання професійної діяльності педагогічного працівника, яка проводиться один раз на п'ять років з метою встановлення відповідності займаній посаді, присвоєння або підтвердження кваліфікаційної категорії та/або педагогічного звання.

Приклад: учителька початкових класів пані Олена проходить чергову атестацію, адже з моменту її попередньої атестації минуло 5 років. Вона готує портфоліо з методичних

розробок, проходить співбесіду та демонструє уроки. За результатами оцінювання комісія підтверджує її кваліфікаційну категорію «спеціаліст вищої категорії» та присвоює педагогічне звання «старший учитель».

СЕРТИФІКАЦІЯ

Експерти – педагогічні, науково-педагогічні працівники закладів освіти чи інші особи з досвідом педагогічної діяльності не менше ніж п'ять років, яких може бути залучено до проведення сертифікації.

Приклад: пан Олександр працює вчителем історії вже 18 років. Цього року його запросили як експерта сертифікації: він пройшов навчання, отримав відповідний сертифікат. Під час вивчення практичного досвіду учасника сертифікації, він спостерігав за уроками учасників, аналізував матеріали портфоліо й надавав професійну оцінку діяльності колеги.

Інтерв'ю з учасником сертифікації спрямоване на уточнення показників, які не вдалося простежити за допомогою інших методів збирання інформації, але необхідних для цілісного оцінювання професійної компетентності. Тривалість інтерв'ю з учасником сертифікації не перевищує 60 хвилин.

Приклад: за умови відсутності в класі дітей з особливими освітніми потребами оцінити інклюзивну компетентність учителя експерти можуть через відповідні запитання або моделювання певної ситуації.

Кабінет учасника сертифікації – веб-сервіс, що створюється для кожного учасника сертифікації на офіційному веб-сайті Українського центру оцінювання якості освіти.

Приклад: пані Марина подала заявку на участь у сертифікації. Після реєстрації вона отримала доступ до свого кабінету учасника. Саме там вона знайшла лист-виклик, інструкції для незалежного тестування та пізніше – результати і сертифікат.

Мета сертифікації – виявлення та заохочення педагогічних працівників з високим рівнем педагогічної майстерності, які володіють методиками компетентнісного навчання і новими освітніми технологіями та сприяють їх поширенню.

Приклад: пані Оксана, вчителька початкових класів, успішно пройшла сертифікацію, продемонструвавши високий рівень педагогічної майстерності: впроваджує інтегровані уроки, використовує хмарні сервіси, створює авторські вправи для розвитку критичного мислення й ділиться досвідом з колегами на методичних заходах та онлайн-платформах.

Методика експертного оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації (вчителів початкових класів) – розроблена для вивчення практичного досвіду учасників сертифікації – вчителів початкових класів закладів загальної середньої освіти.

Навчальні заняття проводяться учасником сертифікації згідно з календарним планом його роботи та відповідним навчальним планом. Експерти спостерігають не менше ніж за двома навчальними заняттями.

Приклад: Пані Оксана провела два навчальні заняття відповідно до календарного плану: інтегрований урок «Я досліджую світ + українська мова» та урок математики у 2 класі. Експерти спостерігали за організацією навчальної діяльності, взаємодією з учнями, використанням методик НУШ та засобів формульовального оцінювання.

Оцінювання професійної компетентності відбувається за визначеними критеріями, які розкриваються через набір показників. Прояв/реалізація кожного показника фіксується у Робочій таблиці вивчення практичного досвіду роботи учасника сертифікації.

Приклад: під час вивчення практичного досвіду пані Марії експерти фіксують у Робочій таблиці, що вона демонструє високий рівень професійної компетентності:

1.1. Мовнокомунікативна діяльність вчителя

5.1. Розвиток емоційного інтелекту учнів

– використовує формувальне оцінювання (показник 3.2),

– створює безпечне та підтримувальне освітнє середовище (показник 4.1).

Критерій - оцінюється від 1 до 5 балів:

1 (один) бал за критерій виставляється, якщо один або декілька його показників не простежуються / не реалізуються, а інші його показники простежуються фрагментарно / реалізуються мінімальною мірою;

2 (два) бали за критерій виставляються, якщо його показники простежуються фрагментарно та реалізуються мінімальною мірою;

3 (три) бали за критерій виставляються, якщо його показники простежуються іноді та реалізуються певною мірою;

4 (чотири) бали за критерій виставляються, якщо його показники простежуються майже постійно та реалізуються достатньою мірою;

5 (п'ять) балів за критерій виставляються, якщо кожен його показник простежується постійно та реалізується повною мірою.

Приклад: під час оцінювання критерію «12.1. Оцінювання навчальних досягнень учнів» експерти спостерігали, що вчителька пані Наталія постійно формулює з учнями цілі уроку, використовує зрозумілі критерії успіху, організовує само- й взаємооцінювання, надає конструктивний зворотний зв'язок. Усі показники цього критерію були реалізовані **повною мірою**, тому за критерієм вона отримала **5 балів**.

Професійна компетентність учасника сертифікації – системний прояв знань, умінь, здібностей і особистісних якостей педагогічного працівника, що дають можливість йому успішно вирішувати функціональні завдання, які становлять сутність професійної діяльності.

Приклад: пані Марина, учителька 2 класу, володіє сучасними методиками навчання, ефективно планує уроки, організовує роботу в групах, використовує цифрові інструменти, вміє налагодити контакт з дітьми та батьками, створює атмосферу підтримки й розвитку.

Процедура сертифікації:

Сертифікація складається з трьох етапів, що відбуваються послідовно один за одним, а саме із:

- 1) незалежного тестування учасників сертифікації;
- 2) самооцінювання учасниками сертифікації власної педагогічної майстерності;
- 3) вивчення практичного досвіду роботи учасників експертами сертифікації: спостереження за навчальними заняттями; спостереження за самоаналізом навчального заняття; аналіз самопрезентації практичного досвіду роботи учасника сертифікації; інтерв'ю з учасником сертифікації.

Приклад: пані Ірина бере участь у сертифікації.

Спочатку вона проходить **незалежне тестування**, де демонструє знання з методики, психології та педагогіки.

Потім заповнює **анкету самооцінювання**, у якій аналізує свої професійні дії, стиль роботи та досягнення.

На завершення експерти здійснюють **вивчення її практичного досвіду** – переглядають 2-3 уроки, презентацію досвіду, слухають аналіз одного навчального заняття, проводять інтерв'ювання після чого надають експертний висновок про рівень її педагогічної майстерності.

Самоаналіз навчального заняття – учасник сертифікації здійснює самоаналіз одного заняття на вибір експертів і відбувається це після проведення усіх навчальних занять, за якими здійснюється спостереження.

Експерти спостерігають за умінням учасника сертифікації здійснити об'єктивний аналіз результативності навчального заняття, реалізації поставлених цілей, ефективності використаних технологій, методів і прийомів навчання, дати оцінку навчально-пізнавальної діяльності / активності учнів на занятті тощо. Тривалість самоаналізу - до 10 хвилин.

Приклад: після проведених уроків, експерти запропонували пані Оксані зробити самоаналіз заняття з української мови, під час якого учні вчилися будувати речення з власними іменниками. У самоаналізі вона зазначила, що цілі уроку були досягнуті частково: більшість учнів упорались із завданням, однак деяким було складно працювати самостійно. Вона проаналізувала, які методи (робота в парах, картки з іменами) були ефективними, а також запропонувала способи удосконалення – більше візуальної опори та диференціація завдань.

Самопрезентація практичного досвіду роботи учасника сертифікації – розкриття учасником сертифікації власного професійного образу, відображення досвіду та досягнень за останні 2 роки. Тривалість самопрезентації – до 15 хвилин.

Приклад: пані Оксана заздалегідь у довільному форматі: підготувала самопрезентацію, обов'язковими змістовими складовими її презентації були: Я – учитель (коротка інформація про учасника сертифікації); Освітнє середовище мого класу; Я – учні – батьки; Мої здобутки в професії.

Сертифікація – це зовнішнє оцінювання професійних компетентностей педагогічних працівників (у тому числі з

педагогіки та психології, практичних умінь застосування сучасних методів і технологій навчання), що здійснюється шляхом незалежного тестування, самооцінювання та вивчення практичного досвіду роботи.

Приклад: пані Олена – учителька 3 класу. Вона хоче довести, що її уроки не просто цікаві, а ще й ефективні. Вона проходить сертифікацію - і отримує 20% надбавки до зарплати щороку протягом трьох років, а також підтверджує свою категорію або підвищує її.

Учасник сертифікації – педагогічний працівник, який зареєстрований для проходження сертифікації в установленому Положенням про сертифікацію педагогічних працівників порядку.

Приклад: Петро Іванович, учитель 4 класу, зареєструвався на сертифікацію через офіційний сайт Українського центру оцінювання якості освіти, подав необхідні документи та розпочав участь у всіх етапах сертифікації відповідно до затвердженого Положення.

НЕТИПОВІ ОСВІТНІ ПРОГРАМИ

Освітня програма для I та II циклів початкової освіти (1–2 класи), (3-4 класи) у закладах загальної середньої освіти, які працюють за системою розвивального навчання, 2024. Метою освітньої програми є створення умов для формування у молодших школярів уміння вчитися, розкриття їхньої суб'єктності у навчанні, формування ключової компетентності навчання протягом життя відповідно до принципів розвивального навчання та забезпечення формування в учнів інших ключових компетентностей, визначених Державним стандартом початкової освіти.

Реалізація мовно-літературної та математичної освітніх галузей здійснюється через навчальні програми з української мови та математики за системою розвивального навчання Д. Б. Ельконіна-В. В. Давидова.

Освітня програма «Система розвивального навчання ДРiМ», початкова освіта, перший та другий цикли (1–2 класи), (3-4 класи), 2024. Унікальність освітньої програми «Система розвивального навчання ДРiМ» в тому, що вона базується на засадах психолого-педагогічної теорії освітньої діяльності. Освітній процес у системі розвивального навчання організований як розв'язання системи навчальних завдань, що є нічим іншим, як постійно тривалим дослідженням. Така система навчання забезпечує формування в учнів особливого, теоретичного, типу мислення, який виявляється в опануванні загального способу дії, умінні визначати сутність явища, а не орієнтуватися на його зовнішні ознаки, і на цій основі – вибудовувати власну освітню траєкторію, діяти в ситуації, що постійно змінюється.

Освітня програма початкової освіти «Східні мови» (1-4 класи), 2024. Пріоритетним завданням освітньої програми є полікультурне навчання підростаючого покоління на засадах толерантності і загальнолюдських цінностей, а також формування в учнів активної життєвої позиції, громадської ініціативи, патріотизму.

Освітня програма початкової школи науково-педагогічного проєкту «Інтелект України» (1-4 класи), 2024. Метою програми є формування в здобувачів освіти стійкого інтересу до навчання, української мови, літератури, математики, історії, природничих наук; залучення учнів/учениць до осмисленого читання; формування моральних якостей здобувачів освіти; розуміння значення української мови в опануванні здобутків української та світової культур; виховання поваги до інших мов і світових культур, національної своєрідності кожної літератури; закладання основ аналізу художнього твору, знайомство з життєвими та мистецькими віхами в долі письменника; формування вміння безпечно й критично використання медіапродукції, здатності спілкуватися за допомогою медіазасобів.

Освітня програма початкової освіти за вальдорфською педагогікою, 2024. Метою програми є всебічний розвиток, відповідно внутрішнім потребам особистості на різних вікових етапах, через гармонійне поєднання та вдосконалення мисленневих, емоційних і вольових функцій у процесі пізнавального та емоційно-вольового опрацювання навчального матеріалу.

Освітня програма початкової освіти «Світ чекає крилатих», 2024. Метою програми є гармонійний розвиток та виховання особистості дитини у процесі застосування набутого

досвіду в навчальних і життєвих ситуаціях та закладання основ її особистісного зростання на наступному рівні освіти.

Освітня програма за педагогічною технологією «Росток», початкова освіта, перший цикл (1–2 класи), (3-4 класи), 2024. Основою педагогічної технології «Росток» є інтегративно-діяльнісний підхід до формування інноваційного мислення учня і вчителя. Метою є формування здібностей до саморозвитку та самореалізації особистості на засадах інтеграції, діяльнісного підходу до навчання і виховання.

Освітня програма «Освіта. Діти. Майбутнє», 2025. Метою навчання за програмою є розвиток природних здібностей, інтересів, обдарувань учнів, формування компетентностей та наскрізних умінь, необхідних для їх соціалізації та громадянської активності, підготовки до свідомого вибору подальшого життєвого шляху та самореалізації, продовження навчання, виховання відповідального, шанобливого ставлення до родини, суспільства, навколишнього природного середовища, національних і культурних цінностей українського народу, формування м'яких навичок для навчання упродовж життя, формування здатності усвідомлено діяти для власного розвитку та користі для громади, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості.

МЕДІАОСВІТА

Алгоритми соціальних мереж – автоматичні програми, які визначають, який контент бачить користувач на основі його вподобань.

Приклад: учні дізнаються, чому Instagram показує їм більше відео на одну тему.

Аудіовізуальний контент – матеріали, що поєднують зображення й звук (відео, анімація, подкасти).

Приклад: перегляд і обговорення мультфільму як приклад аналізу аудіовізуального контенту.

Візуальна грамотність – уміння аналізувати зображення, відео, кольори, символи і розуміти їх зміст та мету.

Приклад: учні розглядають рекламний плакат і обговорюють, які емоції він викликає.

Джерела інформації – місця, з яких ми отримуємо дані: книжки, сайти, люди, фільми тощо.

Приклад: учень порівнює інформацію з енциклопедії та YouTube-відео.

Інтеграція медіаосвіти в уроки початкової школи – включення елементів медіаналізу або створення медіапродуктів у звичайні уроки.

Приклад: створення інфографіки з природознавства.

Інформаційна безпека – захист особистої інформації в інтернеті, обачне ставлення до незнайомих джерел і повідомлень.

Приклад: учні вивчають, як створити надійний пароль і не відкривати підозрілі листи.

Інформаційна грамотність – здатність знаходити, оцінювати, використовувати і поширювати інформацію з різних джерел відповідально.

Приклад: учень користується двома джерелами інформації для створення доповіді про тварин.

Клікбейт – заголовки або зображення, які спеціально привертають увагу, але не відповідають змісту матеріалу.

Приклад: обговорення новин типу «Ви не повірите, що сталося з цією кішкою!»

Конфіденційність в онлайн-середовищі – обмеження доступу до особистої інформації в інтернеті.

Приклад: учень дізнається, чому не слід публікувати своє фото чи адресу у відкритому доступі.

Користувацький контент (UGC) – інформація, створена самими користувачами: фото, відео, коментарі, блоги.

Приклад: учень записує відеоінструкцію з малювання і публікує на шкільному сайті.

Критичне мислення в медіаосвіті – здатність логічно аналізувати інформацію з медіа, ставити запитання до неї та робити усвідомлені висновки.

Приклад: учні аналізують, чому реклама певного товару викликає довіру.

Маніпуляція в медіа – спроба вплинути на думку глядача/читача, подаючи неповну або викривлену інформацію.

Приклад: обговорення мультфільму, де персонажі рекламують продукт.

Медіа – різноманітні засоби передачі інформації: телебачення, інтернет, преса, радіо, соціальні мережі тощо.

Приклад: учні порівнюють, як одну подію описують теленовини, YouTube і газета.

Медіаграмотність – уміння аналізувати інформацію з медіа, розпізнавати фейки, маніпуляції та створювати власний медіаконтент.

Приклад: учні читають новини і визначають, чи є заголовок клікбейтом.

Медіаосвіта – процес формування в учнів здатності критично сприймати, аналізувати та створювати медіаконтент різних типів (текстовий, візуальний, аудіо).

Приклад: під час уроку учні створюють колаж «Моє безпечне онлайн-середовище».

Медіапроект у початковій школі – навчальна діяльність, під час якої учні створюють власний медіапродукт (відео, колаж, презентацію тощо).

Приклад: створення класного блогу «Наш день у школі» з фото і текстами дітей.

Медіатекст – будь-яке повідомлення, створене й передане за допомогою медіа (фільм, сайт, реклама, пост у соцмережі).

Приклад: учні аналізують дитячий блог на YouTube, як приклад медіатексту.

Нетикет (інтернет-етикет) – сукупність правил спілкування в цифровому середовищі.

Приклад: учитель формує з дітьми «10 правил онлайн-спілкування».

Пропаганда – навмисне поширення певної ідеї з метою вплинути на громадську думку.

Приклад: учитель пояснює, як у дитячих мультиках можуть бути приховані меседжі.

Реклама в медіа – форма повідомлення, яка має на меті привернути увагу до товару чи послуги і спонукати до купівлі.

Приклад: учні порівнюють дві реклами соків і визначають, яка з них більш переконлива.

Роль учителя як медіамодератора – учитель спрямовує учнів у світі інформації, допомагає аналізувати та безпечно користуватися медіа.

Приклад: учитель допомагає учням перевірити джерело новини перед тим, як вони поділяться нею в класному чаті.

Фактчекінг (перевірка фактів) – перевірка достовірності інформації з метою виявлення правдивості або фейковості даних.

Приклад: учитель вчить дітей перевіряти факти за допомогою дитячих енциклопедій або офіційних сайтів.

Фейкова інформація (фейки) – неправдива або перекручена інформація, яка навмисно вводить в оману.

Приклад: учні отримують дві новини і мають визначити, яка з них є фейковою.

Формування медіакомпетентностей молодших школярів – розвиток у дітей здатності безпечно, свідомо і критично працювати з медіа.

Приклад: урок «Моя безпечна сторінка» з аналізом профілів у соціальних мережах.

Цифрова етика – правила ввічливої та відповідальної поведінки в інтернеті.

Приклад: урок про те, чому не можна копіювати чужі фото без дозволу.

Цифровий слід – інформація, яку залишає користувач в Інтернеті (перегляди, фото, пошукові запити тощо).

Приклад: урок-обговорення «Що Google знає про мене?»

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> (Дата звернення 24.06.2025).
2. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (Дата звернення 24.06.2025).
3. Затверджені освітні програми повної загальної середньої освіти, розроблені не на основі типових освітніх програм. URL: <https://sqe.gov.ua/diyalnist/osvitni-programi/zatverdzheni-osvitni-programi-povnoi/> (Дата звернення 24.06.2025).
4. Інклюзивна освіта від А до Я: poradnik для педагогів і батьків / Укладачі Н. В. Заєркова, А. О. Трейтяк. К., 2016. 68 с.
5. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. (2023). Інклюзія: покроково для педагогів: навчально-методичний посібник (Серія «Інклюзивна освіта»). Київ, 2023. 232 с.
6. Методика експертного оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації (вчителів початкових класів). URL: https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/Methodika_pochatkovi-klasi-z-dodatkami_2024.pdf (Дата звернення 24.06.2025).
7. Наказ міністерства юстиції України Про затвердження Типових штатних нормативів закладів загальної середньої освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1308-10#Text> (Дата звернення 24.06.2025).
8. Наказ МОН від 13.07.2021 № 813 Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання учнів 1-4 класів закладів загальної середньої освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0813729-21#Text> (Дата звернення 24.06.2025).
9. Національна рамка кваліфікацій. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#n12> (Дата звернення 24.06.2025).

10. Положення про атестацію педагогічних працівників. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1634-24#Text> (Дата звернення 24.06.2025).

11. Положенням про сертифікацію педагогічних працівників. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1190-2018-%D0%BF#Text> (Дата звернення 24.06.2025).

12. Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти». URL: <https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2025/05/66e806fcb90e2017837434.pdf> (Дата звернення 24.06.2025).

13. ChatGPT

Навчальне видання

Автори-укладачі:

Надія Білоусова
Артур Бобро
Тетяна Гордієнко
Олена Філоненко
Світлана Шефер

СЛОВНИК УЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Технічний редактор – І. П. Борис
Макет виготовлено з оригінал-макету замовника

Підписано до друку 11.09.25 р.
Гарнітура Computer Modern
Замовлення № 148

Формат 60x84/16
Обл.-вид. арк. 3,51
Ум. друк. арк. 6,74

Папір офсетний
Ел. вид-ння

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя.
м. Ніжин, вул. Воздвиженська, 3^А
(04631)7–19–72
E-mail: vidavn_ndu@ukr.net
www.ndu.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2137 від 29.03.05 р.